

Bulgarien

- et smukt og alsidigt land

Frede Lauritsen

Forord:

Baggrunden for ferien i Bulgarien skal findes i vores lille Litteraturklub "Æseløre," som vi har sammen med Ketty og Niels Bach, Ikast.

Da vi nåede bog nummer 50, bestemte vi, at det skulle fejres med en tur til Wien. Næste jubilæum var bog nummer 75, også denne begivenhed burde fejres, og det bliver den altså med turen her - skønt lidt forsinket, for vi er nu nået til bog nummer 83. Det er svært, særligt for pensionister, at finde plads til alle de begivenheder i tilværelsen, der bør fejres, så begivenhederne må stille sig op i køen.

At målet blev Bulgarien skyldes, at Niels, der er statsautoriseret revisor, sammen med andre revisorer fra Danmark for en del år siden var tre måneder i Bulgarien, for at arbejde med revision af bankregnskaber og undervise bulgarske revisorer i revisionsarbejde. Noget nyt for dem efter demokratiets indtog i landet. Niels vil gerne vise noget af det land frem, hvor han har set en del - men ikke alt.

Hanne og mit kendskab til Bulgarien er ret begrænset, det er et af de lande i Østeuropa, der under kommunisttiden har været ret lukket, derfor er vore forventninger ret beskedne. Men det blev bestemt en meget positiv oplevelse. Bulgarien kan fremvise en flot natur, spændende arkitektur, venlige mennesker, og mad og drikke skuffede bestemt heller ikke.

På den negative side var kun de skæmmende betonbyggerier fra sovjettiden, der stadig står som forladte, uskønne spøgelsesskulpturer og minder om en mindre glørværdig tid.

Velkommen med på turen i et smukt og alsidigt land

Hanne og Frede Lauritzen

Bulgarien – et smukt og alsidigt land

Vores tur til Bulgarien starter med, at en af vore venner, Johannes, er så flink at køre os til Billund. Med et kik i diverse taxfree butikker, inden flyafgang kl. 16:10, bliver udbyttet så beskedent som en enkel krukke ”rynkecrem.”

Bulgarien er på 110.911 km² eller 2½ gange så stort som Danmark. Midt gennem landet går Balkan bjergene, der dækker 10% af landets areal. Der bor 7,7 mio. mennesker i Bulgarien, 85% af dem er bulgarer, og sproget er bulgarsk. I byerne bor 70% af befolkningen.

Det bulgarske flag består af tre tværstriber, hvid for frihed, grøn for natur og rød for blod, hvad der skal symbolisere frihedskampen. Flaget ses meget på offentlige bygninger og på nybygninger, men ingen private haver synes at have en flagstang.

Bulgarerne bruger det kyrilliske alfabet, dem vi i daglig tale kalder russiske bogstaver, opkaldt efter slavernes apostel Kyrillos fra 800-tallet. Det er ganske ulæseligt for os, og kun de færreste steder er ordene skrevet med det latinske alfabet. Det gælder vejskilte og i en vis udstrækning også museernes forklarende tekster.

Rejsen

Flyvetiden til Burgas ved Sortehavet er kun lidt over to timer, hvor vi netop når at få en let anretning. Burgas har været beboet siden 100-tallet, men voksede stærk efter, at havn og jernbane blev bygget omkring år 1900 og er i dag en by på 200.000 indbyggere, landets fjerde største, med megen industri og derfor ret forurenede. Trods det er der mange fuglearter i området, hvor der også udvindes salt. Hanne og mig er de første, der får fat i vore kufferter og går ud til de ventende busser. Her bydes vi velkommen af Morten Jensen, der viser os til den bus, der skal på rundtur i Bulgarien og fortæller, at det er ham, der skal være vores guide på turen. Da vi er de første i bussen, indtager vi forsædet som blev vore faste pladser turen igennem. Et kvarters tid efter ankommer flyet fra Kastrup, og da vores gruppe, der tæller 39 personer, er samlet, byder Morten velkommen til den store gruppe. Han præsenterer sin hjælpeguide Irene, turens lokale guide Jana og bussens chauffør Georgi Ticov, der skal køre os 140 km. mod N til vort første hotel i Golden Sands. Komisk er det, at turen fra Danmark til Burgas har taget 2 t. og 10 min., men turen fra Burgas til vort første hotel tager 2½ t.

Undervejs holdes en lille pause ved en vejcafe, kaffe og kage kan de ikke klare - kun øl, vand og is. Vi deler ½ liter Kamenitza Øl 4,3% - en udmærket kvalitet. Her støder vi allerede på et af Bulgariens problemer – småpenge, som de fleste butikker og cafeer i Bulgarien altid mangler, noget vi erfarer gang på gang. Som nyankomne til landet har vi kun sedler, så den stakkels dame i kiosken river sig fortvivlet i håret.

Møntenheden i Bulgarien hedder leva, 1 leva svarer til knap 4 kr. og deles i 100 stotinki. Det væsentlige ved det lille stop er også toiletbesøg, og i Bulgarien er det normalt, at der står pris ved brug af toiletter varierende fra 20 til 50 stotinki, man da ingen af os har mønter, og cafeen kun med besvær kan veksle sedler, blev der kun en beskeden indtægt til toilettet.

Inden vi når vort bestemmelsessted, kører vi gennem Varna, Bulgariens tredje største by med 350.000 indbyggere. En by der nævnes tilbage til 4.000 fvt. I årene 1949-56 hed byen Stalin. Landets vigtigste havneby med skibsværfter og olieraffineri. En meget alsidig by, med Europas største bypark, Flådemuseum, Katedral i russisk stil, Romerske bade, Delfinarium og Arkæologisk Museum. Bulgarien er efter Italien og Grækenland det land i verden, der har flest arkæologiske fund - meget overraskende for øvrigt. Vi ser også det store stadion for byens stolte fodboldhold Allianze.

Langs vejen ser vi de mange store betonboligblokke fra sovjettiden. De bebos stadig, men er i meget dårlig stand. Flertallet er i privateje, men ingen har råd til vedligeholdelse og slet ikke til restaurering, for en lejlighed koster omkring 200 leva pr. måned, dyrt når en arbejders løn ligger

omkring 350 leva pr. måned. En læges løn er ca. 400 leva pr. måned. Det bør også her nævnes, at mange får en del af lønnen udbetalt sort. Men er lægen ansat i det offentlige, er lønnen 1.200 leva pr. måned. Kun private forretningsmænd og de der er tilsluttet mafiaen tjener mere.

Golden Sands

Efter at vi har fået vore ure justeret en time frem, er vi ved midnatstid fremme ved Hotel Iberostar i Golden Sands, der er tildelt xxxx. I receptionen deponeres vore pas og værelsesnøglerne bliver udleveret. Dernæst har de serveret en lille natmadsanretning i restaurationen bestående af ost, pølse, tomat, brød og et æble. Hertil køber vi et glas rødvin, som vi nyder i behageligt selskab. Mange møder dog ikke op til dette overraskende men behagelige måltid, men går direkte i seng.

Efter en god nats tiltrængt søvn vågner vi op til en udsigt over stranden med "tusind" parasoller, masser af salgsboder, hoteller der ligger skulder ved skulder og Sortehavet, der ikke synes sort. En fantastisk udsigt og ditto vejr.

Sortehavet er 445.000 km² eller ti gange så stor som Danmark med en dybde ned til 2.200 m. Havet er forbundet med Middelhavet gennem Bosporus Stræde, Marmarahavet og Dardanellerne. Tidligere var Sortehavet en sø og er derfor næsten fersk, ikke mindst fordi ti floder løber ud i Sortehavet. I fordums tid, da havet blev besejlet af grækerne, gav de den navnet Sortehavet, fordi sigtbarheden i vandet her var væsentlig dårligere end i Middelhavet.

Morgenmaden er helt formidabel, "km. lange" borde med alt hvad et morgenhjerter og maven kan begære, surmælksprodukter, pålæg i alle afskygninger, frugter friske såvel som tørrede, æg behandlet efter eget ønske, læskedrikke, kaffe, te og cacao. Tjenerne vimser rundt, fjerner brugt service og bringer frisk kaffe. Ærgerligt for mig der har så dårlig en morgenappetit. Hotellets service er i top, og vi kan kun ærgre os over, at vi efter denne ene nat skal haste videre fra dette herlige sted og ud i det ganske land.

Man skulle ikke tro det, men Golden Sands er et gammelt navn. Byen er derimod grundlagt i 1950-erne som en ferieby og er efter Sunny Beach i dag Bulgariens næststørste ferieby. Golden Sands har 60 hoteller med 15.000 senge. Tæt ved byen ligger et naturreservat med akvarium, og mod NV Aladzha Klostret fra 1200-tallet.

På vej ind i Bulgarien

Vi forlader det fornemme hotel i Golden Sands. Efter få hundrede meter i de smalle gader, hvor en bus fylder ganske meget, erindres vi om, at vi ved hver afrejse endelig skal huske kuffter, pas og anden habengut. En turist fra oldtidsbyen Ribe springer nervøst op og må erkende sin glemsomhed, til stor moro for hele selskabet, han og konens pas ligger stadig i receptionen. Alle vi andre sidder og fryder os over, at det ikke er os, der er så "tumpe." Ja, enhver har sin måde at gøre sig bemærket på. Nu er jeg ikke meget for at afsløre identiteten og dermed udstille en sådan fadæse, så for neutralitetens skyld kalder jeg ham bare for hr. Sørensen, det hedder jo så mange. Det blev noget af en opgave for "bussemanden" at få vendt bussen og finde tilbage til hotellet. Det havde nok været lettere, om hr. Sørensen alene var løbet tilbage efter passet, men vores guide turde ikke lade en turist med hr. Sørensens mangelfulde evner ude af sigte, han ville næppe kunne finde tilbage til bussen.

Der gøres et kaffestop ved Sjumen. Her ser vi på en bjergtop et monument fra sovjettiden til ære for Khan Asparuh, der grundlagde det første bulgarske kongedømme i 681. Efter at de første fem har forsynet sig i kiosken med vand, øl, is, halspastiller o.l., opstår der også her store problemer med at få vekslet, hver gang farer den stakkels mand rundt til kollegaer og andre, der ryster op med et par småmønter, det går meget trægt.

Uddrag af Bulgariens historie

Undervejs på de lange strækninger fortæller Morten på glimrende vis træk fra Bulgariens omtumlede historie, om bulgarernes levevis og forskellige politiske og sociale forhold. Desværre kunne jeg ikke få lov at bruge hans meget grundige materiale, så det vil her i historien dukke op i stærkt reducerede og sikkert mangelfulde småbidder, efterhånden som de mange oplysninger passer ind i de faktiske oplevelser.

- 40.000 fvt. Der er fundet bosættninger af stenalderfolk i Balkanbjergene
- 2.000 fvt. Bulgarien er flere steder beboet af thrakere, navnet på beboerne i SØ Balkan, der dengang hed Thrakien. I dag er området delt mellem Tyrkiet, Grækenland og Bulgarien.
- 600 fvt. Grækerne etablerer kolonier langs Sortehavets kyst
- 300 fvt. Peter og Philip af Makedonien inddrager Bulgarien i deres store rige
- 200 fvt. Thrakerne regerer i Bulgarien
- 29 fvt. Romerne erobrer det nuværende Nordbulgarien og opretter provinsen Moesia
- 46 Thrakien, det nuværende Sydbulgarien, bliver en romersk provins
- 395 Romerriket deles i Ø og V Thrakien og Moesia, kaldet Det Byzantinske Rige
- 600 Slaviske stammer bosætter sig S for Donau
- 681 Protobulgarerne også kaldet urbulgarerne, et etnisk folkeslag fra centralasien, grundlægger det første bulgarske kongedømme med Khan Asparuh som leder. Pliska bliver hovedstad
- 700-718 Khan Tervel udvider det bulgarske territorium og gør Bulgarien til en politisk faktor
- 803-814 Bulgarien grænser op til Karl Den Stores Serbien i V.
Hvis tropper står lige udenfor den byzantinske hovedstad Konstantinopel
- 864 Bulgarien konverterer til kristendom under Zar Boris I
- 885 Elever af munkene Kyrillos og Methodios kommer til Bulgarien medbringende det kyrilliske alfabet
- 893-927 Kong Simeon I regerer i den periode, der kaldes den bulgarske kulturs gyldne tid
- 1014 Den byzantinske kejser Basilius II af Byzans gik ind i Bulgarien efter at have stukket øjnene ud på 15.000 bulgarske soldater under Zar Samuel. En soldat af hver gruppe på hundred mand fik kun et øje stukket ud, for han skulle føre soldaterne tilbage til zaren. Da Zar Samuel så de 15.000 blinde soldater, faldt han død om på stedet. Med denne barbariske ugering gik Kejser Basilius II over i historien som "Bulgardræbren."
- 1018 Det første bulgarske kongerige slutter, landet underlægges byzantinerne
- 1185-1396 Veliko Tarnovo med 75.000 indbyggere er Bulgariens hovedstad
- 1186 Oprør mod byzantinerne ledes af brødrene Peter og Asen. De danner det andet bulgarske kongerige
- 1218-1241 Asens søn Ivan Asen II gør Bulgarien til en politisk magtfaktor i Sydøsteuropa. Økonomi og kultur er i god udvikling
- 1235 Den øverste præst, i den græsk-ortodokse kirke, bliver af Zaren gjort til patriark
- 1396 Bulgarien indtages af Tyrkiet. Der afskaffede den bulgarske stat, pålagde bulgarerne ekstra skatter, brændte de kirker der stjal billedet fra moskeerne og påbød Islam som religion. En besættelse der skulle vare næsten 500 år frem til 1878. Utallige oprør har der været gennem årene, men hver gang blev oprøret slået ned.
- 1681 Efter et af de fejlslagne oprør dræbte tyrkerne Bulgariens gamle kongeadel
- 1869-1873 Frihedskæmper og nationalhelt Vasil Levski (1837-73) opbygger et netværk af oprørere. Han blev hængt i Sofia af tyrkerne i 1873.
- 1870 En lille åbning kom fra tyrkernes side, de anerkendte den bulgarske religion
- 1875 Hristo Botov (1848-76) avisudgiver og digter løfter arven efter Vasal Levski. Dette fører

til "Aprilopstanden"

- 1876 "Aprilopstanden" - den hører du om senere
 1877-1878 Den russisk-tyrkisk krig. Det afgørende slag vindes af russerne i Sjikka Passet
 1878 Fredsaftale mellem Bulgarien og Tyrkiet underskrives 3. marts. Hermed slutter 500 års tyrkisk besættelse.

Nordsiden af Balkanbjergene

Vi kører mod V på nordsiden af Balkanbjergene, der har 186 søer og over 200 kilder. Dalene, vi passerer, er utrolig frodige med en uhyre rig variation i vegetationen. I den hyggelige landsby Arbanasi ses mange smukke bygninger, vi besøger Kristi Fødselskirke bygget i årene 1634-37, en periode hvor kirkebyggeri var forbudt, hvis de tog glansen af moskeerne, derfor ligner kirken en ladebygning, kun et lille kors på gavlen signalerer, at der er tale om en kirke. Men indenfor er der tæt dekoreret af flotte ikonmalerier. På en klippetop ser vi et af Bulgariens mange klostre, i dette tilfælde et nonnekloster.

Det er blevet tid til frokost, den indledes med Bulgariens kendte shopska salat, der består af tomat, agurk, løg og fetaost. Som hovedret får vi kavarma en ret med grisekød og løg serveret i en kande til hver enkelt, en meget lækker ret. Som dessert serveres en kæmpe stor og frisk fersken. Til frokosten drikker vi Zagorka Øl.

Efter frokost besøger vi Konstancaliev's Hus fra 1600-tallet. Konstancaliev var en meget velhavende handelsmand fra middelhavsområdet, han markerede sig ved at bygge dette rigmandshus, som i dag er museum.

Zarbyen Veliko Tarnovo

Turen fortsætter mod zarbyen Veliko Tarnovo med 75.000 indbyggere. Veliko Tarnovo var i årene 1185-1396 Bulgariens hovedstad, men i 1393 indtog tyrkerne byen og i 1396 hele Bulgarien.

I byens udkant går vi op til et kloster, der ligger på toppen af bjerget. Dele af klostret er nyrestaureret og omkranset af km. lange fæstningsmure. Som så ofte så er klostret samtidig en fæstning her med navnet Zarevez Fæstningen. Indenfor disse mure boede et helt bysamfund bestående af 400 huse. Det yderste klippefremspring kaldes henrettelsespladsen, her blev de dømte placeret, hvorefter vagterne med lange spyd tvang synderen til at gå længere og længere ud på afsatsen, indtil det sidste skridt var flere hundred meter ned til floddalen. Men selve floden er så langt fra klippen, at den næppe kan nås uden vinger, og vinger får man jo først efter døden. Nogle af os kravler så langt ud, at vi netop kan se floden og dalen, med et ubehageligt sug i maven. Flere steder på de stejle skråninger er der installeret store projektører, de bruges ved specielle lejligheder til et lyd- og lysshow. Ved besøg på klostre, museer o.l. er det meget almindeligt i Bulgarien, at der, hvis man vil fotografere, skal betales et fotogebyr på fem leva og 10 leva, hvis det er video.

Trjavna

Vi er nu nået til byen Trjavna, der gennemløbes af floden med samme navn. Netop nu er floden næsten udtørret. Byen er kendt for sine dygtige håndværkere, der med deres værktøj kan forvandle birk, poppel og eg til fantastisk billedskærerkunst.

I Trjavna ser vi Daskalov's Hus bygget i årene 1804-08 og beboet frem til 1953. Daskalov var en rig handelsmand fra 1800-tallet, der ville markere sig med et prestigebyggeri. I dag fungerer huset som museum, hvor der specielt vises træskærerkunst. Vi er meget imponeret over de fantastiske træskærerarbejder, der vises. Det er lige før, de kan måle sig med Hans Brüggemanns alberttavle i Slesvig Domkirke (se 948) - men ikke helt.

Efter en vandretur gennem byen på dens brostensbelagte gader kommer vi til Hotel Xoteji eller på mere forståeligt sprog Trjavna. En meget speciel dekoration i forhallen fanger opmærksomheden,

en 5-6 m. lang rund pølselignende tyk tæppe, ca. ½ m. i diameter, hænger ned i trappeskakten. Dens farver leder tankerne hen på en kamelsaddel - meget speciel men dekorativ. Hele hotellet er dekoreret med flotte træudskæringer, det gælder også hotellets facadeskilt.

I hotellets restauration serveres aftenens menu med velsmagende bulgarske specialiteter såsom den næsten obligatoriske shopska salat og indbagt peber. Til en menu serveres næsten altid ½ liter flaskevand. Det vand, der er i hanerne, har en bakterieflora vore maver ikke vil acceptere, men til tandbørstning er det intet problem.

Gabrovo Grin

Efter en god søvn og morgenmad kalder nye oplevelser. Gabrovo er en 20 km. lang by med 65.000 indbyggere og 90 fabrikker, der dækker tekstil, værktøj, tobak og elektronik, de fleste af fabrikkerne er privatejede virksomheder. Her i Gabrovo ses særlig mange forladte fabrikker fra kommunisttiden. Byen er allermest kendt for indbyggernes nærighed og dermed Gabrovo Grin, noget vi kan sammenligne med molbo- eller århushistorier. De markedsfører endda sig selv som humorens hovedstad, har udgivet en bog med gabrovovittigheder, har deres egen Humor og Satiremuseum og afholder hvert andet år en humorfestival.

Et par eksempler på gabrovovittigheder:

1 stotinki (4 øre) blev opfundet i Gabrovo

Indbyggerne i Gabrovo klipper halen af deres katte, så de kan lukke døren hurtigere og dermed spare på varmen.

De stopper deres ure om natten, for ikke at slide på tandhjulene

De sætter hane på æggene for at kunne tappe netop det, de har brug for. Et helt æg er det rene fråds

Morten supplerer med en århushistorie. Han er fra Silkeborg og kom en dag til Århus, hvor han opdagede, at hans blinklys ikke virkede. Han stoppede op og bad en århusianer om at se efter, mens han afprøvede systemet. Den flinke århusianer ville gerne hjælpe, så Morten startede eksperimentet. Nu virker den, nu virker den ikke. Nu virker den, nu virker den ikke. Nu virker den, nu virker den ikke. Jo, de er skam kvikke dem fra Århus.

Efter at morskaben har lagt sig brillerede golfspiller og mandschauvinist Niels med et par typiske Niels historier:

En bil kørte i havnen, folk stimlede sammen. Efter en tid kom en mand op af vandet, han rakte sin golfbag op til en af de nysgerrige tilskuere på kajen: "Tag lige min golfbag så skal jeg se, om jeg også kan få konen op."

Erna og Egon besøgte byens ønskebrønd.

Erna smed en mønt over skulderen og i brønden, men der skete intet.

Derefter smed Egon også en mønt i brønden.

I samme øjeblik snublede Erna og faldt ned i brønden.

"Jeg har ellers aldrig troet på den slags," var Egons kommentar.

I landsbyen Etara gøres første stop, her er der indrettet et udendørs arbejdende museum, hvor der vises traditionelt bulgarsk håndværk fra 1700-1800-tallet. Et meget charmerende og tiltalende frilandsmuseum hvor vi nyder det behagelige miljø. Vi oplever den genopbyggede by med bager, træskærer, væver, knivmager, m.fl. Ser de forskellige håndværkere i funktion på jobbet og hvordan de med rindende vand fra bjergene skyller tæpper, tobaksblade der hænges til tørre osv. Der er også en kunstudstilling. De enkelte boder sælger af de nys fremstillede ting, det synes som handelen går livligt - brødbakker, saltkar, dolkeskeder, vævede stoffer osv., der er i hvert fald mange, der har en pose med, da vi igen entrer bussen.

Shipka Passet

Vi er nu kommet så langt mod V, at vi skal krydse Balkanbjergene, det sker gennem Shipka Passet. Også her står et monument, det skal minde os om det barske slag her i 1877, hvor russerne befriede Bulgarien. Et slag du hører mere om senere. Ganske ofte ser vi monumenter fra kommunisttiden på iøjnefaldende steder som fx bjergtoppe. De er undertiden voldsomt store, signalerer styrke og ungdom, men mangler som regel ynde. Men bortset fra dem er det en meget flot tur her gennem bjergpasset.

På lang afstand kan vi se Jesu Kristi Fødselsmindekatedral, idet dens skinnende gyldne spir og kupler skinner stærkt i den bagende sol. Katedralen blev bygget i 1902 til ære for de faldne soldater i førnævnte slag i Shipka Passet. Katedralen er opført i russisk stil med spir, fem forgyldte løgkupler og et 53 m. højt klokketårn med 17 klokker, hvoraf den største vejer 11 tons. Indvendigt er katedralen rigt udsmykket. Fundamentet er kvader, herover murværk med gesimser og dekorationer. I det hele taget meget dekorativt. Fra toppen er der en storslået udsigt over Rosernes Dal.

Rosernes Dal

Dalen kendes på de usædvanlig mange gravhøje fra thrakertiden. Den har været et beboet og aktivt område siden år 1000 fvt. og kaldes derfor "*De Thrakiske Herskeres Dal*" eller "*Kongernes Dal*."

Den store produktion af roser i Rosernes Dal bliver brugt til rosenolie, der bruges i parfume- og medicinalindustrien. En meget kostbar olie der koster mellem 30-40.000 kr. for en liter, svarende nogenlunde til prisen på guld. Til en liter rosenolie bruges mellem 4-6 tons roser - og kun blomsten. Til et gram rosenolie bruges ca. 2000 rosenhoveder - forståeligt nok kostbart. Bulgarien sidder på 70-80% af verdensmarkedet.

Kazanlak, i den østlige ende af Rosernes Dal, er en by på godt 50.000 indbyggere, den er hovedcenter for rosenavl og forskning. Her besøger vi Rosen Museet, der i ord og billeder viser hvordan processen forløber. Ordene gavner os ganske vist ikke meget, for i langt de fleste museer vi besøger, bruges kun de kyrilliske bogstaver, som for os er sort snak. I museets lille salgsbod handles der livligt ind af rosencremer, rosenvand, rosenparfumer, rosenlikør og vistnok endnu mere.

Thraker Graven i Kazanlak

På Restaurant Magnolia i Kazanlak spiser vi frokost. Den består af kartoffelsuppe, musaka (desværre kold), en medisterlignende lille pølsering meget velmagende med pommes frites og salat. Som dessert serveres en bananlignende, men uhyggelig sød kage, og når jeg siger sød, så er den virkelig meget sød. Som slut på frokosten serveres en rosenlikør, den er, som man forventer af en likør ret sød og dertil temmelig parfumeret.

Kazanlak er specielt kendt for Thraker Graven fra 400 fvt. Den blev fundet af soldater i 1944 og kom i 1966 på Unescos World Heritage List. Den ægte vare har uerstattelige vægmalerier og er spærret af. Dog kan der, formedels 20 leva pr. næse, åbnes for grupper. Men tæt ved den originale har de bygget en tro kopi, som vi fint klarer os med. Her får vi gennem et billedgalleri et godt indtryk af thrakernes liv.

"Aprilopstanden"

Næste stop er Koprivshhtica en by fra 1390-erne. Byen blev plyndret flere gange omkring år 1800. Det var her "*Aprilopstanden*" startede, det første skud blev løsnet på stenbroen over Bjala floden ti dage for tidligt i 1876. Der står to sten på broen, der fortæller om begivenheden. En gruppe tyrkere kom 21. april for at arrestere lærer og oprørsleder Todor Kableskov, han havde ikke noget valg, så han dræbte en tyrker, stak fingeren i skudsåret og skrev med hans blod på et stykke pergament "*oprøret er i gang*." Beskeden gik som en steppebrand fra by til by over Bulgarien. Oprøret

startede i takt med beskedens fremkomst. Men det var netop uheldet, for oprøret skulle være startet over hele landet på samme dag nemlig 1. maj 1876. Nu var tyrkerne forberedt og kunne nedkæmpe oprøret efterhånden, som det opstod sted for sted. Det endte med død og ødelæggelse for bulgarerne. Og tyrkerne var ikke milde, 58 landsbyer afbrændte de og myrdede indbyggerne. Hændelsen fik stor international opmærksomhed.

Året efter fik Bulgarien hjælp fra Rusland, der bekæmpede den tyrkiske hær ved Shipka Passet. Slaget krævede 18.500 dødsopfre, heraf var 13.000 tyrkere. Den 3. marts 1878 fik Bulgarien sit land tilbage, idet tyrkerne underskriver en fredsaftale. Dermed var 500 års tyrkisk besættelse til ende. Friheden er markeret med det 32 m. høje frihedsmonument i Sofia, der blev bygget i 1934.

Vi går en tur i Koprivshicas meget maleriske gamle bydel, hvor der spilles meget med farver på smukke gamle huse. Vi ser også huset, hvor oprørsleder Todor Kableshkov boede, overfor huset står en statue af ham. Omkring 400 af byens huse i denne bydel blev fredet i 1952.

På gaden møder vi en gammel mand, han vandrer med sin ko, den er ikke bundet, men går og leder efter en bid spiseligt på kanten mellem den brostensbelagte vej og flodbredden. Den har netop afleveret sit duftende visitkort ikke på flodbredden, men ubetænksomt på brostenene. Situationen er et tydeligt eksempel på fattigdommen, den ses tydeligere i landsbyer og specielt på landet, hvorimod den ikke er særlig synlig i større byer, hvor befolkningen synes meget velklædte. Så der er store kontraster mellem by og land.

Oslekovs Hus fra 1854 er byens fornemste eksempel på arkitektur. Huset rummer Etnografisk Museum. Vi lægger særlig mærke til de historiefortællende vægmalerier og de meget flotte udskårne trælofter, et arbejde der har taget år. Nencho Oslekov var en driftig handelsmand, der blev dræbt af tyrkerne under *"Aprilopstanden."*

Her S for Balkanbjergene er klimaet varmere næsten som ved Middelhavet med milde vintre. Ofte ser vi fåreflokke fra 10 til 50. Som vagt går der altid en, undertiden flere hyrder, enkelte gange ridende på en hest eller et æsel. Kæmpe solsikkemarkers ses overalt, solsikkerne bruges primært til solsikkeolie og solsikkefrø, der er store eksportartikler for Bulgarien.

Trafik

Jo tættere vi kommer på Sofia, jo tættere bliver trafikken. Ofte ser vi biler af mærket Trabant, men Mercedes, BMW og Audi er endnu mere udbredte. Det fortæller noget om, at der i Bulgarien er mange nyrige – *"guldkæder,"* som er deres øgenavn, fordi de går med meget synlige, tykke guldkæder om halsen og dermed tror, at de signalerer rigdom. Men vi vesteuropæere opfatter de fede kæder negativt. Mon det opfattes i Bulgarien som et hædersbevis? Guldkæderne kan købes i metermål. Ofte ser vi en salgsbod, hvor de sælges til kilopris fra ruller på en stander, der ligner dem, vi i Danmark har til sløjfebånd.

Kun ganske sjældent bruger bulgarske bilister hornet, selv om der køres hurtigt, tæt og hasarderet. Vi er vidne til mange farlige overhalinger. En af dagene kom en rustvogn med kiste, den overhaler os i meget høj fart, hvor der er fuldt optrukne streger og lige før et sving. Det må da virkelig kaldes for - dødsførsel. Vores chauffør fortrækker ikke en mine, den slags episoder tager han ikke så tungt. Det var virkelig farligt, og dog ret så morsomt. En anden dag ser vi en *"spøgeshestevogn,"* dvs. en hestevogn i den forkerte vejbane. Hestevogne som taxa er for øvrigt ganske almindeligt i byerne. Hestene har under halen udspændt en læderpose, den fanger hestepærerne, så de ikke generer den øvrige trafik. Vi bemærker også, at kusken, når han skal standse hestene bruger proo-proo, og hvis farten skal sættes op, smækker han med tungen, akkurat som en kusk i Danmark gør. Trods de mange trafikbøller vises der egentlig en stor overbærenhed i trafikken.

Kørekort kan man få, når man er 18 år, det er ganske let, tager 20 dage og koster kun 200 leva. Skolevognene kendes ved, at de på taget har et stort – Y. Det er åbenbart for let at få kørekortet, for bulgarske bilister har to gange fået den lidet agtværdige udnævnelse - verdens dårligste bilister. De

har den for os så tåbelige regel, at jo længere de har haft kørekortet, jo hurtigere må de køre. Så når vi ser en bil med rasende fart, så må det være en olding. Benzin fås med oktan 91-92-95-97-98-100 prisen er knap 2 leva pr. liter. Forbavsende få cykler ser vi såvel i storbyerne som i landdistrikterne.

Hovedstaden Sofia

Sofia er Europas højst beliggende hovedstad. Og hovedstad har den været siden 1878, da russerne befriede Bulgarien fra tyrkerne. Byen ligger på et 500 m. højt plateau i Vestbulgarien og har i dag 1,1 mio. indbyggere. Den er opkaldt efter Sct. Sofia og kendes helt tilbage til 1.000 fvt., dengang var navnet Serdica. Sofia er Bulgariens vigtigste handels- og trafikcentrum. Tekstil, sukker og papir hører til byens største eksportvarer. For landet Bulgarien er de største eksportvarer yderligere vin, solsikkeolie, sko, jern og maskiner.

Hemus Hotel

Dagens mål er nået - Hemus Hotel i Sofia. I receptionen er de utrolig kvikke, så vi kan hurtigt indlogere os, vistnok alle på 13. etage, med en fantastisk udsigt over byens tage, den etage der i visse lande grundet overtro behændigt er forbigået. Hemus Hotel står for aftenens menu, der indledes med shopska salat, som flertallet synes godt om, så den er vi efterhånden fortrolige med. Hovedretten er en velmagende kalvekotelet med kartoffelmos og desserten chokoladecake. Aftenens vin hedder Sophia Muskat hvid 11% og Sophia Merlot rød 1999, prisen er kun 10 leva for en flaske, men kvaliteten er heller ikke helt på højde med tidligere oplevelser af bulgarsk vin.

Efter middagen har ikke så få af selskabet lyst til at gå i baren, for her at nyde en drink i hinandens selskab og diskutere dagens oplevelser. Men her bliver vi fælt skuffede. Det ellers så store og fornemme hotel, hvor der tilmed er Casino, lukker for servering i såvel baren som restaurationen skønt klokken endnu ikke er 22. Vi forsøger i Casinoet, men de vil kun servere drinks for dem, der tør vove en indsats, og så vil vi da slet ikke spille. I de nærliggende gader synes der ikke at være små hyggelige cafeer, så Hanne går frejdigt ind i en nærliggende restaurant, hvor hun køber en flaske rødvin, som hun tager med til hotellet, for noget skal der ske. Skønt personalet ellers optræder ganske flinke, signalerer denne oplevede en dårlig service fra hotellets side.

Sofias seværdigheder

Efter morgenmaden går det ud i hovedstaden. En by med store kontraster, flotte juvelbutikker ligger side om side med ydmyge kiosker. Den beskidte sigøjnerdreng med snotnæse, der betler om en skærv, en babuska der tager ½ leva for at veje folk på sin nedslidte badevægt, en anden babuska præsenterer i sin bod, der består af en skammel, havens produkter - en buket, en pose druer og et par tomater. Jo, yderlighederne mødes virkelig her.

Første besøg er Aleksandr Nevskij Katedralen Bulgariens største, Sofias vartegn og stolthed. Kirken er bygget til minde om russerne, der befriede Bulgarien fra 500 års tyrkisk besættelse. Byggeriet tog 30 år - 1882-1912. Trods bygningen næsten er stor som en fodboldbane - 73-52 m., er den smuk og elegant, med glimtende guldkupler belagt med otte kg. bladguld og klokketårn der rager 50 m. op med kors på toppen. Nederst på korset ses en skrånende tværpind, den symboliserer de to røvere, der hang ved Jesus side, hvor den ene gik til Helvede den anden til Himlen. Yderligere 30 år gik der med at dekorere kirken. De flotte lofter - hvoraf nogle er svære at skue i den dunkle belysning. Gigantiske lysekroner pryder rummet, den største har over 150 lys. Alt i hele kirken er dekoreret, tæt sidder de - mosaikker såvel som fresker. Der var oprindeligt plads til 7.000 kirkegængere, for der var ingen bænke. I kirkens krypt findes Bulgariens største ikonmuseum med 300 sjældne ikoner, men den er desværre lukket i dag, for netop i dag, uheldigvis for os, er det Bulgariens grundlovsdag.

Tæt ved Aleksandr Nevskij Katedralen ligger den langt mere beskedne Skt. Sofia Kirke, der har lagt navn til hovedstaden. Kirken er bygget i røde sten i 500-tallet og er dermed den ældste ortodokse kirke i Sofia. Tyrkerne tilføjede minareter, så den kunne bruges som moske. Et jordskælv i 1818 lagde bygningen i ruiner, men den blev genopbygget. Også under Anden Verdenskrig led kirken under flere bombardementer, men blev igen genopbygget. Normalt står man op under gudstjenesten, men her er der sat stole op til de ældre - brune plaststole - vandalisme uden lige. Der er daglige gudstjenester, det oplever vi, hvor præsten i fornem rød kåbe messer for omkring tyve kirkegængere, der hver og en går til alters. Af et større brød brækker den enkelte et stykke af til sig selv. Udenfor Sofia Kirken brænder en evig flamme til ære for den ukendte soldat.

Bulgarene betaler ikke kirkeskat, i stedet køber de lys i kirkerne, kertelys for de levende og tynde lypinde for de døde. Men det soder gevaldigt, hvad vi specielt ser i næste kirke.

Tæt synes kirkerne at ligge her i Sofia, kun minutter og vi er ved Skt. Nicolaj Kirke også kaldet Den Russiske Kirke. Den er bygget i årene 1912-14 med grønt spir og forgyldte løgkupler med kors og halvmåne i bunden. Kirken er væsentlig mindre, end dem vi tidligere har set, men også den er tæt dekoreret af kalkmalerier og ikoner. Rummet er helt utroligt tilsodet, af de kerter der til stadighed brænder for sjælenes frelse. Et reb er spændt ud, og forhindrer indgang til kirkerummet, så vi står meget tæt og skuler ind i det tilsodede rum. Men damen, der sidder i billetlugen, kommer ud, fjerner rebet og viser os venligt ind i kirkerummet. Men her opstår problemet, en anden kvinde har åbenbart ansvar for kirkerummet, og det passer bestemt ikke hende, at vi skal ind og svine hendes fine gulv til, så hun viser os resolut tilbage. Da den venlige dame konstaterer dette, puster hun sig op går hen til matronen. Her udveksles mange, høje og tætsiddende ord, som vi heldigvis ikke forstår. Vi fornemmer, at vi er meget tæt på en ny religionskrig, men hvad - dem har verden jo fostret i tusindtal - hvorfor ikke også i dag. Ak ja, den religion hvad har den dog ikke været skyld i af krige. Millioner har den slået ihjel i Vor Herres navn.

Vi er nu kommet til Præsidentpalæet, hvor vi ser vagterne i deres flotte hvide uniformer dekoreret med røde bånd, sorte bukser, nypolerede støvler og russerpelshue med høj fjer. Vi trækker tiden lidt ud, for der er parade kl. 12:00 i anledning af dagen - grundlovsdagen. Mange er vi, der overværer denne imponerende parade, hvor strækmarch, præcision og høje uforståelige ord er nøgleordene.

På boulevarden ligger regeringshovedsædet, der rummer tyve ministertaburetter. Her ser vi, blandt mange andre nationers flag, Dannebrog og naturligvis også EU flaget. Gang på gang ser vi EU flaget, meget oftere end i Danmark. Bulgarene har en jettetro på, at de kommer med i EU, noget der afgøres i EU inden denne beretning er færdigskrevet, 80% af befolkningen håber at blive en del af det rige vesten. De 20% er primært dem, der ikke har noget, de fattige og den ældre befolkning, de ønsker kommunisttiden tilbage. Mange af landets handlinger ser dog stadig ikke særlig europæiske ud, fx bliver landets love i stor udstrækning ignoreret af befolkningen, uden at regeringen øjensynlig griber ind.

Det blev vedtaget i EU, at Bulgarien skal med i selskabet fra 1. jan 2007.

Vi ser mindstenen for frihedskæmperen Vasil Levski, der i 1873 blev hængt af tyrkerne. Stadsbiblioteket og Sofias Universitet der blev oprettet i 1888. Ivan Vazov Nationalteatret fra 1902 der er under restaurering. Ivan Vazov (1850-1921) var en af Bulgariens betydeligste forfattere, han skrev nationalromanen "*Under åget*," der omhandler forholdet til tyrkerne.

Der står mange monumenter på fremtrædende pladser rundt i byen. Et af dem er det tidligere nævnte 32 m. høje Sofia frihedsmonument fra 1934, der med en ugle på den ene arm signalerer visdom. Et minde om det tidligere omtalte slag i Shipka Passet 1877. Tidligere stod et monument af Lenin på denne plads.

Sofias ældste bygning er en rundkirke i røde sten fra 100-tallet Skt. George Kirken med kalkmalerier. Kirken er omgivet af ruiner fra romertiden. Kirken blev omdannet til moske fra 1576

og blev stærkt beskadiget i Anden Verdenskrig. En større restaurering er i gang, og den bliver igen indrettet med tyrkisk bad.

Vi ser også en af de ladelignende kirker, der blev bygget under gadeniveau i den tid, hvor det var forbudt at bygge kirker, der prangede mere end moskeerne. En helt anderledes kirke ser vi i den Romersk Katolske Kirke, nybyggeri med moderne snit.

Efter al denne åndelige føde trænger vi virkelig til lidt frokost. Der serveres shopska salat, lasagne, pølse med pommes frites, tomat og bønner samt is som dessert. Hertil drikker vi fortrinlig øl og er igen friske til nye udfordringer i Bulgariens hovedstad. Eftermiddagen er til fri disposition. Vores lille gruppe har planlagt to ting, Sofias fornemme kulturhus og ikonmuseet i Aleksandr Nevskij Katedralen, men desværre uheldige valg - begge steder er lukket grundet dagen - Bulgariens grundlovsdag.

Kulturhuset er en imponerende stor bygning, men vi kommer desværre kun i den mægtige forhal. Udenfor, en etage under, ligger et center med navnet EVA, de har et imponerende flot springvand. Vi må nøjes med en gåtur rundt om Kulturhuset, en gåtur der føles som flere km. Rundt i den gamle bydel vandrer vi, glædes over det pragtfulde vejr, de smukke bygninger og havner på en gade med hundredvis af boder med "lopper" i alle afskygninger. Her ses meget forskelligt fra nazitiden med svastikakorset - hagekorset. Ketty søger en pilleæske, dem er der tusinder af, og så går der jo sport i damen, nemlig at få den helt unikke til så få leva som muligt - og det lykkes.

Bulgarien er ikke et land, hvor der til stadighed skal pruttes om priserne, skønt det hænder enkelte gange. Til gengæld er priserne ganske rimelige. Her nogle eksempler:

T-shirt og bluser 5-10 leva

Skjorter og bukser 15-20 leva

Strikketrøjer 25-50 leva

Øl på restaurant 1-2 leva for ½ liter. Under Happy Hour samme pris for 1 liter

Vin på restaurant 10-20 leva for 1/1 flaske. Butikspriser for tilsvarende 3-8 leva

Kaffe med kage på restaurant 6-8 leva

Suppe på restaurant 2-3 leva

Hovedret på restaurant 10-15 leva

Det fortælles også, at briller er meget billige

Vi er på forhånd blevet advares mod lommetyve i de større byer, men vi observerer dog aldrig faretruende situationer i den henseende. Og selv om vi af og til ser tiggere, så synes tiggeri ikke at være tilnærmelsesvis så udbredt som i visse andre lande, vi har besøgt.

Igen er flokken samlet til aftenens menu på Hemus Hotel. Der indledes med shopska salat, dernæst vinblade pakket om ris, svinekotelet med gemyse og som dessert et stykke sød lagkage, så sød at Hanne mener, den bestemt kræver en kop kaffe, hvad hun fluks bestiller. Da kaffen ankommer, spredte misundelsen sig i selskabet, og flere af vi andre afgav en tilsvarende ordre. Men ak, da vores kaffe kommer, er den beklageligvis i fingerbølformat, den stærke espresso model, hvad Hanne synes er meget morsomt, hun fik nemlig en stor kop rigtig kaffe.

Efter middagen får vi serveret ½ liter øl til aftenens fodboldkamp mellem Bulgarien og Slovenien. Bulgarien vinder velfortjent 3-0. Morsomt er det, at vi er så tæt på Nationalstadion, at vi fra hotelværelset kan se det oplyste stadion.

Storkebyen Katchelivo

Efter morgenmaden og endnu engang udlevering af pas samt hotellets bevis for, at vi har overnattet på stedet, et papir vi har fået instrukser om omhyggeligt skal gemmes fra hver enkel overnatning, og som ved udrejse af landet skal vises i paskontrollen.

Vi entrer bussen, dagens mål er Bansko. Ud af Sofia er vejene belagt med brosten, som specielt vi fra Ringkjøbing Amt husker alt for godt fra fortiden, i hvert fald os der kørte på cykel, for

behagelige var de ikke. Ved et blik på bilernes nummerplader konstateres det, at Bulgarien har forberedt sig godt til EU, i det lille blå felt til venstre stod BG og et aftryk af det bulgarske flag. Alle biler hjemmehørende i Sofia begynder med C, som er det kyrilliske bogstav for S. Tilsvarende har andre byer deres bogstav først på nummerpladen.

Første stop er i Katchelivo, byen der hævder at have flere storke end indbyggere. Nu er vi desværre så sent på sæsonen, at storkene for få uger siden har "taget bussen" til Sortehavet, hvor de samles inden de flyver til faraoernes land. Vel ser vi mange storkereeder i Katchelivo, men dog ikke tilnærmelsesvis nok til at deres udtalelser kan betragtes som sandfærdig.

Vi går en tur i den lille landsby. De har vandhaner ude ved gaderne, hvor husmødrene kommer med deres vanddunke og vandflasker som de fylder op til den hjemlige husholdning. En mand går med et roehakkelignende redskab for at fjerne det værste ukrudt fra det miserable forrov, en anden fejer lidt skidt ud i rendestenen. På kirkegården synes graveren veltilfreds trods meterhøje ukrudtsplanter. I iskiosken har de kun to af de tredive is, der er vist på billedet. Det volder damen stort besvær at give tilbage på min 10 leva seddel. Arbejdet synes generelt at være mindre effektivt, men det føder så den fordel, at flere er i arbejde og dermed mindre arbejdsløshed. Overgangen fra det kommunistiske system til markedsøkonomi er en udvikling, der nødvendigvis må tage sin tid.

Arbejdsløsheden steg i Bulgarien gennem 1990-erne og er i dag 15%. Offentlig arbejdsløshedsunderstøttelse får kun dem, der bor i byerne. Kun hvis de har haft arbejde i ni måneder, kan de få støtte i seks måneder, derefter bortfalder støtten, til de igen har arbejdet i ni måneder. Pension udgør mellem 60 og 200 leva pr. måned. Kriminalitet og korrupsion steg også i disse år og har skabt mange nyrige – "guldkæder." Også inflationen steg gennem 1990-erne og er i dag på 2,3%.

Bulgarien har Europas laveste fertilitet med 1,1 barn pr. kvinde. Dertil kommer, at mange med højere uddannelse forlader landet til fordel for andre lande, hvor lønningerne er betydeligt højere - den såkaldte hjerneflugt. Derfor er landets befolkningstal faldende og udgør i dag 7,7 mio. indbyggere, hvoraf de 25% er pensionister.

Rila Kloster

Under tyrkernes besættelse af Bulgarien var det forbudt at undervise, derfor foregik undervisningen i smug på klostrene, og dem er der 120 af i Bulgarien. Midt i Rilabjergene ligger Rila Kloster. Rila er det trakiske ord for vand, det bulgarske ord er voda. Rila Kloster er Bulgariens største kloster og blev startet af eneboer og munk Ivan Rilski Choudotvoret (876-18/8 946) i 926. Han kunne bestemt ikke vælge sig et flottere sted, da han med sine disciple lagde grunden for mere end 1000 år siden højt over Rilska Floden. Klostret brændte i 1833, men blev genopbygget 1834-37. Det fæstningslignende kloster havde sin egen hær og ligger derudover godt beskyttet mod plyndring fra røverbander. Klostret betragtes som Bulgariens mest hellige sted, hvortil mange pilgrimme hvert år valfarter. Det bebos i dag fast af otte munke.

En af disse følte sig åbenbart generet, han sad bag et åbentstående vindue og skrev på en pc'er, det gør munke åbenbart nu om dag. Da vi går i et museum, hvor vi har betalt entre, er det vel naturligt, at man kikker sig omkring for at få flest mulige oplevelser med. Men det passede ikke den sortklædte mand at blive kikket på, han sprang op af stolen, ud af døren, kikkede på os med ugudelige øjne som en anden religiøs fanatiker og sagde en bunke uforståelige ord meget hurtigt efter hinanden. Herefter smækkede han såvel vindue som dør i med et ordentligt brag. Desværre holdt dørens lille rude til belastningen.

Rila Kloster er et imponerende og utrolig smukt bygningsværk i hvide og røde farver med ikke mindre end 300 værelser i fire etager, hvor der tilbydes overnatning til turister. Et panorama der horisonten rundt har de mest fantastiske kulisser, man kan forestille sig, en udsigt til adskillige 2½ km. høje bjergtoppe. Midt i klostergården ligger Jomfru Maria Fødselskirke med sine fem kupler,

smukt udsmykket med fresker og ikoner af mange berømte kunstnere, alt er dekoreret selv vinduesnicjerne. Kirken hævdes af have Ivan Rilskis indtørrede venstre hånd, men den fremvises kun til rettroende pilgrimme og ikke til vantro turister som os.

Det 20 m. høje Hreljostårnet med skydeskår er det eneste bevarede fra før branden. Køkkenet er bygget i 1816, men bruges ikke mere. Det er totalt tilsodet, dog ikke på grund af branden, den største gryde kan rumme en hel okse. Vi kikker ind i en af de beskedne munkeceller. I klostrets museum ser vi munken Rafaels Kors så absolut stedets klenodie. Det godt ½ m. høje trækors er skåret i årene 1790-1802. Det viser 140 scener og 650 udskårne træfigurer, flere af dem på størrelse med et riskorn. Trods sin lidenhed ses livagtige ansigtsudtryk. Legenden siger, at munken Rafael blev blind efter de tolv års arbejde med korset.

I 1961 blev Rila Kloster erklæret for National Museum og kom i 1983 med på Unescos World Heritage List. Det forstår vi godt, for vi er alle dybt imponeret over stedets charme. Nå ja, bortset fra ham den religiøse fanatiker. Det er dog ikke alle munkene, der er sure, Hanne får en af dem til at stille op til fotografering.

Særdeles mættet af indtryk kører bussen til vort frokoststed. Hyggelige lokaler med forskellige dekorationer såsom vildsvin, fasan, et to-ender hjortegevir, sadeltasker, stålhelme m.m. Som forret serveres en hvidkålssalat med bønnespiser og herligt sigtebrød, dernæst en ørred fra Rilska Floden med kartofler. Som dessert må vi i dag nøjes med vandmelon en fornærmelse overfor en dessertelsker. Det hjælper lidt, at vi til denne frokost har valgt Chardonnay hvidvin fra Thragian Walley Region - 13%. Udenfor restaurationen står en af områdets mange honningsælgere, han har godt gang i salget, skønt prisen tangerer det hjemlige danske marked, nemlig 5 leva for ½ kgs. glas.

Uddrag af Bulgariens historie

1879 Bulgarien fik sin egen grundlov

1885 Bulgarien blev samlet ved et fredeligt kup 6. sept.

1891 Prins Ferdinand erklærede landet uafhængig af Tyrkiet og udnævnte i 1895 sig selv til Zar

1912 Første Balkankrig udkæmpes, hvor Bulgarien, Serbien og Grækenland kæmper mod Tyrkiet for at befri Makedonien og Trakien. De allierede vandt

1913 Anden Balkankrig udbrød i juni mellem sejrherrene, grundet strid om grænsedragningen. Serbien og Grækenland får Rumænien og Tyrkiet med sig imod Bulgarien

1914 Første Verdenskrig starter med Gavrilo Princip's drab på det østrig-ungarske tronfølgerpar Sophie og Franz Ferdinand i Sarajevo. Bulgarien går ind på tyskernes side (se 1914)

1918 Første Verdenskrig ender i en katastrofe for Bulgarien, da de mister store landområder

Sociale forhold

Når bulgarske børn døbes, får de mindst tre navne. Fornavn efter bedstefaren, mellemnavn og efternavn efter faren tilføjet no eller nva for henholdsvis pige eller dreng.

Der er otte års skolepligt i Bulgarien, og børnene starter i skolen i syv års alderen. Kun 5% stopper efter grundskolen, herefter følger tre-fem års erhvervsfaglig eller gymnasial uddannelse, hvorefter nogle får adgang til universiteterne. Uddannelsessystemet er i princippet gratis, men der findes også private betalingskoler. På universiteterne er det kun gratis for dem med de højeste karakterer, andre må betale fra 300-1.500 leva om året. Generelt er uddannelsesniveaet højt, men specielt sigøjnerne tabes tidligt i systemet. Der findes 2% analfabeter.

Bansko

Vi er nu nået til Bansko, en by med 9.000 indbyggere, ved foden af Pirin Bjergene, og dog ligger byen i en højde af 925 m. På en gårundtur i den gamle bydel med brostensbelagte gader nyder vi de smukt restaurerede gamle huse og ledes til Treenighedskirken Sveta Troitsa. Den er bygget i 1835

som et kompromis mellem en kirke og en moske, og markerer sig med sit 30 m. høje flotte klokketårn, der er byens vartegn og tilmed bolig for et storkepar, formentlig med nedsat hørelse. Kirkerummet er meget specielt med træskærerarkunst, ikoner og et dunkelt loft. Fra kirken er der, gennem tunneler under gaden, flugtveje ud af bydelen.

Vi besøger kunstneren Veljanovs Hus. Veljanov var kommet til Bansko for at udsmykke Treenighedskirken, men blev forelsket i præstens datter og bosatte sig derfor i byen. Huset er smukt udsmykket med træskærerarbejder og vægmalerier fra Istanbul og Venedig, som Veljanov malede til sin kone. Også her findes flugtveje i form af tunneler.

Også i byens nye kvarter går vi en tur. Her ser vi et trafiklys, hvor den grønne fodgænger ikke går - men løber. Rigtig mange skulpturer i træ og bronze er placeret i bydelen. Det mærkes tydeligt, at vi er kommet til en ren og tiltalende by, der tækkes de mange turister, der søger til Bansko - centrum for skisport.

På en lille gade cafe sætter vi os under en Tuborg parasol, her nyder vi to velmagende Wymehcko Øl ½ liter 4,6% til 4 leva for begge. Tuborgs reklamer i form af parasoller, vejskilte, plakater og facadeskilte ses overalt i Bulgarien, men vi prøver konsekvent de lokale ølmærker, hvor vi kommer frem, og er ikke blevet skuffet.

I Bansko bor vi på Hotel Pirin, der er bevilget xxxx. Efter byrundturen går vi ned til hotellets swimmingpool. På vejen hertil bedyrer en af vore rejsevenner, at der ikke er brusere ved poolen, så vi skal først i bad på værelset. Nu hører vi jo til et ærligt folk og forventer det samme fra vennerne, men her er der altså tale om grov chikane, for der er kun koldt vand på værelset. Efter svømmeturen erfarede vi, at der er masser af brusere ved poolen tilmed med varmt vand. Men en herlig svømmetur fik vi, og det kolde vand er sikkert ganske sundt.

Friske og rene går vi til aftenens menu. Forretten er tzatziki, hvorefter der serveres gullasch med kartofler og som dessert to meget små og meget tynde pandekager med honning. Til middagen drikker vi Struma Valley Merlot 2003 13,06% til 15 leva. Hvad vin angår, er det afgjort turens mest tamme oplevelse. Der er ikke meget krudt i den vin, og hvad smag angår, tyder intet på, at der senere vil komme det.

Efter middagen underholdes vi af fire bulgarske folkemusikanter. Frisk og livligt spiller de op til en gruppedans, og naturligvis går vi med på spøgen. Det er en særdeles ukompliceret kædedans, hvor vi deltager godt en snes dansere. Efter denne underholdning nyder en mindre gruppe hinandens selskab med en godnatøl i baren.

Pirin Bjergene er om vinteren et populært skisportssted. Grundet områdets rige flora og fauna kom Pirin Nationalpark i 1983 på Unescos World Heritage List. Her findes 1.315 typer flora, hvoraf de 18 kun findes i Bulgarien, 159 fuglearter herunder kongeørn og vandrefalk og 42 pattedyr herunder bjørn, vildkat, ulv, bjergged, 16 flagermusarter og mange hjortearter. Også Balkan- og Rilabjergene har deres Nationalparker. Det er de store klimaforskelle i Bulgarien, der giver mulighed for, at der findes 56.000 dyrearter i hele Bulgarien, heraf er de 27.000 insekter.

De vilde brune bjørne hører til verdens truede arter, der findes ca. 800 af dem i Bulgarien. Flere gange ser vi sigøjnere gå med en brun bjørn i snor og med lænke og ring i næsen, en af de såkaldte dansebjørne der til musik danser på to ben for turister. Disse bjørne er fanget som små og har lært at danse ved, at de blev placeret på en jernplade, der gradvis blev varmet op til glohed, så bjørnene måtte danse for ikke at brænde fødderne. Klar dyremishandling som er forbudt, men her er et af de mange eksempler på, at regeringen ikke griber ind overfor de borgere, der ignorerer et forbud. Sigøjnerne optræder uhindret med deres utiltalende cirkusnummer. Den østrigske dyreværnsorganisation "Viet Pfoten" har på 12 ha. indrettet et reservat nær Bansko for 16 dansebjørne og håber, at de ad åre kan få et normalt bjørneliv.

Landbruget bruger fortsat store mængder af pesticider. Skønt det er ulovligt, kontrolleres det ikke.

Miljøet rager ikke højt op på regeringens ønskeliste, det gælder også afbrænding af arealer, hvor det er forbudt, samt skovfældning til skisport, men ulovlighederne fortsætter.

Plovdiv

Efter endnu en god nats søvn og et herligt morgenbord går det gennem et meget frodigt bjerglandskab igen østover med Plovdiv som dagens mål. Et langt stykke af vejen følger vi en bjergbane med kun 76 cm. som sporbredde. Desværre ser vi ikke toget, men det kunne have været en god ide, om vi en stump af vejen havde fået mulighed for at prøve toget.

På et af de mange smukke plateauer gøres rast. Her står sælgere klar med bægre af friskplukkede hindbær, blåbær og marmelader. Mange investerer 1 leva i et bæger herlige søde og saftige hindbær og enkelte 5 leva i et glas marmelade. Lang tid går der ikke, før vi igen gør et hold for at nyde den pragtfulde natur ved en bjergkløft. Stedets cafe har, foruden det bulgarske flag, også opsat det russiske - og EU flaget.

Efter Sofia har vi nu kørt gennem Rila-, Pirin- og Rhodopebjergene. Sidstnævnte bjergkæde går helt ned i Grækenland. Disse bjergkæder er Bulgariens højeste med 12 bjergtoppe over 2,7 km. og 100 bjergtoppe over 2 km.

Vi er nu nået til Plovdiv, Bulgariens næststørste by med 375.000 indbyggere. Thrakerne var de første, der bosatte sig her omkring Maricafloden. Kun få gange på rundturen passerer vi en rundkørsel, men det sker altså her i Plovdiv. Byen betragtes af bulgarere i andre byer som værende snobbet. Her får vi frokost i en spændende og meget speciel restaurant, hvor vi sidder som i et auditorium. Forretten er den gængse, men velsmagende shopska salat, dernæst serveres en svampesuppe, hovedretten er bulgarsk farsbrød (hedder det vel når vi ikke er i Grækenland) med kartofler, som dessert får vi islagkage på kagebund, isen rummer farverne rosa, lilla og gul. Til menuen drikker selskabet cola eller øl. Mens vi indtager denne udmærkede frokost strømmer Glade Jul ud af musikanlæggets højtalere til stor moro for forsamlingen.

Efter frokost går vi en tur i den flotte gamle bydel af Plovdiv, også her nyder vi de smukke gamle maleriske huse. Vi stopper ved Det Romerske Amfiteater, der ved et tilfælde blev afdækket i 1972. Ved sprængning af en vej tunnel skete et jordskred, og frem dukkede det halvrunde amfiteater bygget af romerne i 100-tallet under kejser Trajan, dengang til 6.000 tilskuere, hvor de har opført de store græske tragedier og komedier. I dag er teatret nyrenoveret, og her spilles den berømte Verdi operafestival hvert år i juni, men nu kun med plads til 3.500 tilskuere. Fra de øverste tilskuerpladser på bjergskråningen er der et imponerende udsyn ned mod scenen med store dele af Plovdiv by og Rhodopebjergene som baggrund - en enestående kulisse.

Næste besøg gælder en stor og fin villa fra 1847, den er bygget på den gamle romerske mur og betragtes som Plovdivs fornemste hus. Her har Etnografisk Museum til huse. Det rigt udsmykkede hus med træudskårne lofter er bygget til en rig købmand. Da han døde, blev huset brugt som pigeskole og senere som lager for tobak. Museet rummer 40.000 genstande indenfor smykker, klædedragter, møbler, musikinstrumenter og m.m. I haven holdes hvert år i juni kammermusikfestival.

Overalt, her i byen såvel som i andre byer, ses ophængte sedler i A4 format med fotografier af personer og en nekrolog. Det er bulgarernes facon på dødsannoncer. De hænger ved indgangen til afdødes hjem på stolper, lygtepæle, porte, husmure eller rækværk. Over billedet hænger ofte en stor sort sløjfe, den tages ned efter 40 dage, hvor den ortodokse tro siger, at sjælen forlader kroppen. Familie og bekendte til afdøde mødes tre dage, ni dage, 40 dage, seks måneder og et år efter begravelsen for at mindes den afdøde, og hver gang hænges dødsannoncen op igen. Enken går i sort mindst et år efter begravelsen.

Hotel Novotel Plovdiv

Efter en meget spændende fodtur gennem den ældre del af Plovdiv, befordrer bussen os til Hotel Novotel Plovdiv, der viser sig at være det til nu flotteste hotel og derfor tildelt xxxxx stjerner. The most luxurious Hotel in Plovdiv – siger de selv, og det accepterer vi gerne. To restauranter, flere barer og cafeer og mange forretninger. Største hal kan rumme 500 spisende gæster og hotellet har 3-400 værelser. Efter receptionen kommer en over hundred meter lang, utrolig flot lobby, i den ene ende findes et fitness center og en meget stor og tiltalende swimmingpool. I den anden ende er håndværkere i gang med en større udvidelse. Værelset er stort med god plads til diverse pakkenelliker, vi dels har medbragt, og dels har købt ind undervejs. Toilettet er for sig og bad og bidet for sig, det må vi huske, så vi ikke tager fejl, hvis behov opstår i nat. På væggen hænger et Karl Aage Riget (se 1933) maleri, men uden signatur, så det er nok alligevel ikke et Karl Aage Riget maleri. Der er en storslået udsigt her fra 8. sal over byen og floden.

Vi går en tur i den moderne del af byen over den bilfri bro, der på begge sider er fyldt med butikker, men det er ikke lige her, der er flest kunder. På sydsiden af Maricafloden, der ikke for tiden har vand nok til en farlig raftingsejlsads, fortsætter gågaden, her vrimler det med mennesker ud og ind mellem et væld af butikker og ditto cafeer. På en af disse nyder vi, i et meget behageligt miljø, en Zagorka Øl 5% ½ liter til 1½ leva. Under øldrikkeriet får vi os en god sladderdiskussion om de vidt forskellige mennesketyper, der passerer.

- Se lige den hat der!
- Nej ved du nu hvad – den kjole til hendes model - smagløst!
- Har du set hans lange spidse sko?
- Hun burde have tænkt sig om, inden hun skruede sig ned i de bukser!
- Han har virkeligt et problem, skal bæltet sidde over, på eller under hans kæmpemave?
- Se den beskidte, snotnæsede sigøjnerdreng!
- Med så høje hæle vil hun bestemt en dag brække benene!
- Nej se, det kan man da ikke!
- Wauu!

Jo, trods skriverkarlen har en del år på bagen, er synet af unge, slanke, veldrejede piger et syn der godt kan behage.

Det er meget få af dem, der bevæger sig her i gadebilledet, der bærer præg af fattigdom. Langt de fleste er meget velklædte og signalerer velstand. Det falder ikke helt i tråd med, hvad vi tidligere har læst, men vi må jo huske på, at her sidder vi i en storby og Bulgariens mest moderne, helt anderledes ser det ud, når vi er ude i landsbyerne, og endnu fattigere er de helt ude på landet.

Bogen, Turen går til Bulgarien, fortæller, at befolkningen i Bulgarien enten er meget fattige eller meget rige, der findes næsten ingen middelstand. På bunden ligger sigøjnerne, de udgør 3% af befolkningen, de adskiller sig i gadebilledet og betragtes som anden rangs borgere. De taler deres eget sprog – romani, og omkring halvdelen af dem er arbejdsløse. Sidstnævnte kan vi godt genkende. Vi er enige om, at Plovdiv er den mest behagelige og tiltalende by, vi har besøgt på turen.

Aftenens dinner serveres i en af hotellets restauranter. Ved hver kuvert står ½ l. vand, men det vil vi ikke nøjes med, så tjeneren spørger høfligt, hvad andet vi ønsker at drikke. Ved vort bord bestiller otte personer fire flasker af den bedste lokale rødvin Acehobipoi Petnok 12½%. Tjeneren er bestemt ikke uden humor, med store forbavsede øjne modtager han ordren, dåner i overraskelse og udtaler hviskende, men så vi ikke undgår at høre det, mens han ruller med øjnene. - Four bottles of wine only eight people – ooh! Hans forskellige shownumre gør, at det varer længe inden det sidste bord får sine mange flasker af vin. Middagen indledes med den obligatoriske shopska salat, dernæst vinblade pakket om ris og kartoffelmos. Hovedretten er svinemørbrad med kartoffelmos

meget velsmagende, desserten er mere besked en et stykke roulade. Middagens niveau ligger en tand over gennemsnittet, det opleves ved, at vi for første gang får stofservietter.

Efter middagen er vi en lille flok på ti, der finder en lille hyggelig cafe i nærheden af hotellet. Der bestilles forskellige øl af mærkerne - small og big, en enkelt afviger bestiller amoretta. En god times hyggelig snak og samvær og vi begynder at mærke den lange dags mange oplevelser, der har tæret på kræfterne, så vi trænger til at komme på langs og bryder op.

Den Thrakiske Slette

Efter en god nats søvn og et godt morgenbord der kan fremvise et stort og bredt udvalg af alskens morgenbordsherligheder, det gælder også lagkager, jo, de ved skam, hvad der er godt. Men vi må beklageligvis alt for hurtigt forlade det luksuriøse hotel. Da vi er samlet i bussen, har Morten en besked fra et af de forladte værelser - et glemt kamera. En af deltagerne blev meget glad, og vi konstaterer, at hotellet har været utrolig hurtig og hermed udvist en god service.

Vi kører ud af byen Plovdiv, som vi næsten er kommet til at holde af. Rundturens sidste dag er startet, en lang tur ligger foran os helt ud til Sortehavet. Trafikskilte fortæller, at vi højst må køre 50 km/t, men alle uden undtagelse kører omkring 100 km/t. Vi er på vej ud over Den Thrakiske Slette, opkald efter thrakerne. Den er flad som Skjern Enge og betragtes som Bulgariens spisekammer. Her dyrkes alle kornsorter, det gælder også ris i bassiner, grøntsager i alle afskygninger, tobak og så er området klart Bulgariens største, hvad angår vinhøst (se 65 fvt.).

Under sovjettiden var der også her store kollektiver, sporene er endnu ikke fjernet, vi ser km. lange havarerede, trøstesløse og faldefærdige drivhuse, i nogle af dem ses dog tomatplanter vokse ud gennem de knuste ruder. Men det går hver dag fremad, hævder bulgarerne, for i dag er 90% af jorden i privateje. Netop her på Den Thrakiske Slette er befolkningen mere velstillet end N for Balkanbjergene.

Bachkovo Monastery

Første besøg på dagens tur er Bachkovo Monastery grundlagt i 1083. Klostret ligger 30 km. SØ for Plovdiv, er Bulgariens næststørste og betragtes af bulgarske ortodokse som Bulgariens helligste sted, der besøges af mange pilgrimme. Det ses bl.a. ved, at tæt ved klostret fortæller vejskilte, at der ikke må bruges bilhorn. Vi ser en gammel morlille, hun er meget dårligt gående. Med sit barnebarn ved hånden stavrer, næsten kravler hun op ad den stejle vej til klostret, formentlig for at kysse den hellige Jomfru Marie og dermed få hendes velsignelse. Til gengæld kommer der færre turister til klostret her, får vi at vide. Men det vil jeg nok stille et stort spørgsmål ved, for vejen op mod klostret er spækket med salgsboder - langt over hundred. Og det er bestemt ikke pilgrimme, der præger køberne i boderne. Det er os turister som igen fristes over evne og køber uundværlige ting som kløpinde, knagerækker, punge, krydderier og m.m.

Naturligvis er der her som næsten alle andre steder, boder der sælger honning og hjemmelavede marmelader. Lidt i baggrunden af disse boder sidder to mænd, hvis opgave det er at vaske marmeladeglas. Foran dem ligger flere hundrede syltetøjsglas af alle mulige modeller - samt lige så forskellige låg. Glas og låg putter de i en stor zinkbalje, her får de en tur med en børste, derefter skylles de i en anden zinkbalje, hvorefter de stilles pænt hen i dyngen af færdigvaskede glas og låg. Det synes ikke, som delene er udsat for verdens bedste hygiejnekontrol. Inden da havde vi allerede købt et glas hindbærmarmelade. Gennem glasset ser vi hindbærrene ligge meget tæt, så det er helt bestemt en marmelade med et stort frugtindhold. Da vi, efter hjemkomst til Danmark, smager på varen, må vi konstatere, at da vore mødre i sin tid brugte pund til pund metoden, altså et pund bær til et pund sukker, så bruger bulgarerne formentlig et pund bær til to pund sukker. Til gengæld kan marmeladen holde sig til dommedag, uanset hvornår dommedag måtte komme. Og de mulige bakterier - skidt pyt med dem.

Tre munke er fast tilknyttet klostret, de er i fuld aktivitet i klosterkirken med morgenmessen. På skift messer de til hinanden, eller måske er det til de højere magter, mens de bladrer i hellige skrifter og svinger med røgelseskar. Så diskret som mulig overværer vi messen, det virker lidt underligt nærmest som et teater, for munkene kan ikke være i tvivl om, at de bliver iagttaget af en horde hedninger, men som de gode skuespillere de åbenbart er, lader de sig ikke påvirke af publikum.

Kirkerummet i Mariæ Himmelfarts Kirke er rigt dekoreret, ikke en bar plet findes der, men op under loftet er der meget dunkelt eller sodet, formentlig grundet de mange brændende vokslys. Klosters klenodie er et 700 år gammelt mirakelikon - beskyttet bag en glasplade - Holy Virgin Mary. Det er denne ikon, pilgrimmene kommer for at kysse. Midt under morgenmessen ser jeg rengøringsdamen, der med sprayflaske og klud begynder at rense og pudse glaspladen, der er godt fedtet af de mange kys. Fint nok, tænker jeg, for det trænger den virkelig til, men underligt at hun gør det her midt under morgenmessen. Men jeg har taget så grusom fejl, for efter rensesceremonien putter hun sprayflaske og klud i lommen og kysser ikonet. Hun er slet ikke rengøringsdame, men blot en forsigtig pilgrim, der åbenbart ikke vil løbe nogen risiko for smitte. Så hendes tro må indeholde et gran af tvivl, for en retroende kan vel ikke blive smittet ved tilbedelse.

Også i refektoriet - klostrets spisesal - er væggene såvel som det hvælvede loft total dækket af flotte kalkmalerier fra 1600-tallet. Midt i salen står et langt og særdeles solidt marmorbord med faste bænke. På en udvendig væg fortæller kalkmalerier historien om de to brødre fra Georgien Gregory og Abasi Bakuriani, de var officerer i den byzantinske hær og grundlagde klostret, på jord de havde fået af kejseren som tak for deres politiske og militære meritter. I klostergården står et ældgammelt og stort ahorntræ, en tyve meter høj cypres og et gammelt granatæbletræ med umodne frugter.

Stara Zagora

Efter dette meget interessante besøg fortsætter bussen mod Ø. På vejen ser vi en militærbase med bunkers og mange fly. I Bulgarien er der tvungen værnepligt på ni måneder. Næste større by er Stara Zagora, der betyder - de gamle bag bjerget. Byen har 155.000 indbyggere, udgravninger der viser et stenalderhjem fra 6.000 fvt., grønne parker, uddannelsescenter, opera, et livligt bymiljø i snorlige gader og det måske allervigtigste - Zagorka Øl. Der gøres et frokoststop på Restaurant Vereya. Her er shopska salaten udvidet med æg og skinke, dernæst serveres en kartoffelsuppe. Hovedretten er bulgarsk kartoffelmusaka, men den er desværre kold. Som dessert serveres en budding med karamelsauce. Til frokosten drikker vi naturligvis Gold Premium Beer Zagorka 5%.

Også her ser vi, som i næsten alle byer store som små, udkantsruiner fra sovjettiden. Det ville pynte meget på Bulgarien, hvis de fik fjernet disse mange faldefærdige og forladte bygninger, der i den grad skæmmer helhedsindtrykket af et ellers meget smukt land. Men der er rigtig mange af dem, og det vil derfor koste mange penge, penge som vil gøre mere gavn på at få infrastrukturen til at fungere.

Pludselig ser landskabet hjemligt ud, vi øjner en Vestas vindmølle. Der gøres et "tissestop" i landsbyen Lozenits, men dem der synes at trænge mest, er rygerne, der febrilsk styrter ud af bussen med cigaretter og tændere klar i samme øjeblik, foden tager trinbrættet, og så suges der. Vi andre klarer os med is, øl eller kaffe. Nogle af os går en tur ud i de tilstødende vinmarker, hvor drueplukkerne netop er ved at få vejet druerne, der i store sække læsses på en varebil for at blive kørt til vindestillation. Vi får lov at smage de herlige, søde, grønne druer.

Kort efter mødes vi af vejarbejde, man er i færd med at bygge en motorvej fra Sofia til Burgas en strækning på ca. 400 km. Efter Karnobat ses store vinmarker, der her står meget tæt.

Uddrag af Bulgariens historie

- 1920 Stambolijski fra Bondepartiet bliver statsminister
- 1923 Det fascistiske parti mener, at Stambolijski giver for mange indrømmelser overfor kommunisterne. Fascisterne står bag et militærkup, hvor Stambolijski bliver dræbt
- 1940 Bulgarien forsøger neutralitet i Anden Verdenskrig. Men fristes til at tilbageerobre gammelt tabt land og er derfor tyskvenlig de første to år. Folket er imod at 50.000 jøder sendes til koncentrationslejr i Tyskland, det støttes af Zar Boris III
- 1941 Zar Boris III mødes med Hitler, men dør kort efter under mystiske omstændigheder. Hans søn overtager tronen.
- 1944 Sovjet går over grænsen til Bulgarien. Regeringen går af, og de nye magthavere "Fædrelandsfronten" erklærer Tyskland krig.
- 1946 Monarkiet afskaffes efter en folkeafstemning. Kongefamilien Simeon II forlader Bulgarien. Landet bliver en kommunistisk folkerepublik. Produktion og ejendomme nationaliseres, og jorden omdannes til store kollektive landbrug.
- 1949 Bulgarien bliver medlem af Comecon (se 1949)
- 1954 Todor Zhivkov (1911-98) bliver kommunistpartiets partichef
- 1955 Bulgarien bliver medlem af Warszawapagten (se 1955)
- 1962 Todor Zhivkov bliver ministerpræsident til 1989
- 1979 Den første bulgarske kosmonaut sendes ud i rummet
- 1989 Todor Zhivkov tvinger tyrkerne til en tvangsbulgarisering. Store protester afsætter Todor Zhivkov, der erstattes af udenrigsminister Mladenov.
- 1990 Socialistpartiet vinder Bulgariens første frie demokratiske valg
- 1999 Bulgarien modtager invitation med mulighed for optagelse i EU
- 2001 Georgi Pörvanov vælges som præsident og Simeon II bliver premierminister
- 2002 EU fastlægger køreplan for Bulgarien med henblik på optagelse i 2007
- 2002 Bulgarien bliver medlem af NATO (se 1949)
- 2006 Bulgarien anerkendes som medlem af EU fra 1. jan. 2007

Informationer undervejs

Atomkraft:

Et atomkraftværk, der blev åbnet i 1974, har haft flere alvorlige ulykker. Det blev i 2003 restaureret og det hævdes, at sikkerheden nu er forsvarlig. I 2004 byggede Bulgarien endnu et atomkraftværk, men det skete under store protester fra befolkningen.

Bryllup:

Bryllup er normalt, når de unge flytter sammen, men kun et fåtal holder kirkebryllup. Forud for brylluppet er det store nummer en handel familierne imellem og en bortførelsesceremoni.

Postvæsenet:

Postkasserne i Bulgarien bliver tømt, når de er fyldte. - Der anes et gran af humor i denne Bemærkning.

Alderdom:

Gennemsnitslevealderen for bulgarske kvinder er 75 år og for mænd 68 år

Forvirret:

Når vi i Danmark nikker eller ryster på hovedet, ved vi udmærket, hvad det signalerer. Men i Bulgarien er signalerne lige omvendt, altså - at nikke ja, betyder nej, og ryste nej, betyder ja. Det har en del af den bulgarske befolkningen fået fortalt, derfor er der nogen, der i god mening følger vore skikke, med det resultat at alle er totalt forvirret.

Drikkepenge

På denne sidste strækning sender vi en kuvert rundt i bussen, hvori man kan lægge en skærv til turens lokale guide Jana og bussens chauffør Georgi Ticov. Begge har gjort et fortrinligt arbejde. Jana har hver gang, før vi nåede frem til bestemmelsesstedet enten det var frokost, middag eller overnatning på diskret vis reguleret tidspunkterne, og hver gang, uden undtagelser, har maden stået frisk og klar og receptionerne været rede til at tage imod, når vi kom frem, en forberedelse der er tjent mange timer på. Dertil bør også nævnes, uden at vi ved, om det er til Janas fortjeneste, at vi har fået et meget varieret udvalg af mad. Som chauffør har Georgi været ualmindelig sikker og stabil, hver dag har han ført os sikkert i havn. Det, der er puttet i kuverten, er afleveret med tak og er bestemt velfortjent.

Eksamen

Vi får nu stillet en opgave. Morten rundersender et skema i bussen indeholdende ti spørgsmål, heraf er de ni historiske. Dermed skal det afsløres, hvorvidt vi har hørt efter, hvad Morten i ugens løb har belært os om. De ni historiske spørgsmål havde to par i bussen rigtige. Det sidste og drilagtige spørgsmål lyder: Hvor gammel er Jana og Morten? Dette spørgsmål er afgørende for konkurrencens udfald, og det skal straks indrømmes, at skriverkarlen bestemt ikke brillerede med viden på dette punkt. Resultatet er, at vore venner fra Ribe, Kirsten og Vagn løb med æren og førsteprisen - en flaske af Bulgariens lokale snaps - Rakija.

Andenpræmien er æren i behold og en flaske Zagorka Øl - den smagte fortrinligt.

Nessebar

Vi er nu igen nået ud til Sortehavet ved byen Nessebar fra 3000 fvt., dengang den betydeligste høvdingeby ved Sortehavet. Byen har i dag 10.000 indbyggere, heraf bor de 2.000 i den gamle bydel, der ligger på en lille klippefyldt halvø på 850x300 meter og er optaget på Unescos World Heritage List, og derfor at betragte som en levende museumsby, der undertiden er en myretue af turister. Halvøen er forbundet med fastlandet med en 400 m lang landtange. Der sælges alt fra et tusindtal af boder og butikker i de brostensbelagte gader, men når du skal vurdere mærkevarer, skal du være klar over, at der oftest er tale om kopivarer. På denne lille halvø fandtes der engang 40 kirker, nogle af dem er helt væk, en del er ruiner, andre museer og nogle er gallerier.

Først ser vi ruinerne af den gamle basilika og Metropolit Kirke fra 500-tallet. Vi besøger Johannes Døber Kirke fra 1000-tallet, hvor der ofte holdes klassiske koncerter. En af de ladelignende kirker fra den forbudte tid er også med i samlingen. Pantokrator Kirke fra 1300-tallet fungerer i dag som galleri. Den er bygget af røde mursten og udsmykket med spændende mønstre bl.a. en frise med det gamle soltegn svastika, der blev brugt af nazisterne under navnet hagekors. De bedst bevarede kalkmalerier finder vi i Skt. Stefan Kirke, de er fra 1500-tallet, kirken, der har været bispesæde, er fra 900-tallet, vi beundrer den flotte forgyldte bispestol udskåret i træ og mange dekorative fundamenter. Skt. John Aliturgetos Kirke fra 1300-tallet nåede aldrig at blive indviet. I 1913 blev dele af kirken ødelagt af jordskælv.

Sunny Beach

Fra Nessebar kan vi skue langs Sortehavets kyst. I horisonten ses 6-8 km. mod N, store hoteller liggende skulder ved skulder, det er Sunny Beach. Byen startede som turistby i 1950-erne, hvor unge nyuddannede arkitekter fik mulighed for at vise deres talenter i en udskrevet arkitektkonkurrence. Vinderne fik lov at tegne de nye hoteller, der skulle opføres her. I dag er Sunny Beach blevet Bulgariens største turistby. I starten havde håndværkerne store problemer, idet området var plaget af slanger. Men så fandt et kløgtigt hoved på at indsamle pindsvin i hele Bulgarien og slippe dem ud i terrænet omkring Sunny Beach. Pindsvin elsker slanger som føde, og

de fik ret hurtigt bugt med slangerne, hvorefter håndværkerne kunne koncentrere sig om det, de var gode til nemlig at bygge huse.

Sunny Beach har 60 huse fra 1800-tallet, men de er svære at finde, for byen domineres totalt af 220 hoteller med 50.000 senge, flertallet af dem er i privateje. Nogle af de hoteller, der ligger her langs bugten, er i størrelse enorme, bygget arkitektonisk meget smukke, med stilfuld og kostbar staffage. Der er en voldsom byggeaktivitet i området, så det forventes, at der i 2007 vil være yderligere 30 hoteller, så tallet bliver 250 hoteller.

Af hensyn til turisterne er det forbudt at bygge i højsæsonen, de skal ikke plages af håndværkerstøj og byggetrafik. Men det er sikkert kun en halv sandhed, for når turistsæsonen er ovre, er der adskillige tusinde kokke, tjenere, rengøringspersonale osv., der står uden job, og sandsynligvis vil en stor part af disse i vintermånederne være beskæftiget indenfor byggebranchen.

Service og turisme er i dag Bulgariens hovedbeskæftigelse og landets største indtægtskilde med 59%. Landbruget indbringer 11% og industrien 30%. 80% af turisterne kommer fra Vesteuropa.

Sidst på eftermiddagen ankommer vi til Hotel Bellevue i Sunny Beach, hvor vi må nøjes med xxxx. Hotellet ligger lige ned til stranden i den flotte bugt i Sortehavet.

Værelset er stort med skabe, altan hvorfra der er et kik ud over vandet, sofaarrangement, skrivebord og tv, som vi aldrig nåede at få tændt. Et enkelt moderne litografi pryder væggen, den hænger ganske vist lidt skæv, men da jeg vil rette den, viser det sig, at den er skruet fast i væggen med to skuer, så den hænger stadig skæv. Toilet og bad er i orden, men Hanne bemærker, at også her er nødtelefonen på badeværelset placeret, så den ikke kan nås, hvis uheldet er ude, for i så fald ligger man på gulvet uden chance for at nå telefonen.

Rundturens afskedsmiddag

Rundturens afslutning er annonceret som en lækker fire retters afskedsmiddag på Restaurant Southern Nights efterfulgt af et forrygende show. Nu er oplevelser og smag til enhver tid særdeles individuelt, vi er alle forskellige, også hvad angår alder – og lykkeligvis for det. Derfor vil jeg dele aftenen op i to skarpt adskilte oplevelser - - - den kulinariske og showet.

Den kulinariske oplevelse

Vi ankommer til en rund cirkuslignende bygning med scene i centrum, overdækket af et trætag. Rundt om scenen er der bygget siddepladser på terrasser, der igen er overdækket af andre trætage. Vi placeres på øverste hylde ved borde med lyslilla duge, hvide papirservietter og sennepsglas til den kommende vin. Væggene bag os er ganske nøgne.

Først serveres som velkomstdrik en Rakija - Bulgariens svar på Rød Aalborg. Rakija er brygget på blomme, abrikos eller kartofler, og alkoholprocenten kan variere fra 40-60.

Forretten er den udmærkede bulgarske nationalret - shopska salat. Dernæst følger en meget neutral kartoffelkarbonade (hjemmedøbt) med dild- og hvidløgsdressing. Hovedretten er kalkunschnitzel med ris, kartofler og champignon sauce. Enhver der har blot lidt begreb om madlavning ved, at kalkun tilberedt uden marinade og uden krydderier er en særdeles tam sag. Retten her er så afgjort - en særdeles tam sag en fuldstændig kønsløs ret. Efter hovedretten sættes et stearinlys på bordet og tændes, noget vi ikke har oplevet tidligere på turen. Det glæder os, at de har sans for hygge, om end den kommer noget sent. Men vi tager fejl, stearinlysene har ikke noget med hyggen at gøre, men er stillet på bordene, fordi de nu slukker det elektriske lys, idet aftenens forestilling går i gang. Det gør den samtidig med, at den ophidsende dessert serveres – en, og kun en, iskugle. Hvad smag angår, kan jeg ikke finde andre ord end - kold. Isdesserten er pyntet med en almindelig "Storemarie Kiks" ikke i Jensen & Møllers sprøde kvalitet, men i konsistens som sigtebrød. En, tør jeg roligt sige, ganske mislykket pynt. Til "festmiddagen" drikkes såvel hvid- som rødvin af mærket Sophia 12% fra Karnobat området - en rimelig kvalitet.

Ind imellem retterne kommer en kanonfotograf rundt til hvert par, som ”rekvisit” medbringer han en ”lækker” mavedanserinde, der perletandssmilende stiller sig op bag hvert enkelt par. Næppe har fotografen afskudt kanonen, før ”skønheden” har indtaget en tilsvarende positur bag det næste par. På et minut nåede de at manipulere med elleve par. Efter min mening en god og effektiv måde hvorpå middagen trækkes yderligere ned i discountverdenens niveau. Senere forsøger parret at sælge de fremkaldte billeder til de implicerede. Det er dog ikke min oplevelse, at der er særlig mange kunder i den butik. Kort efter kommer en dame rundt ved bordene for at sælge roser, noget vi ser adskillige gange.

Hvad den kulinariske oplevelse angår får denne afskedsmenu, fra min side bør understreges, så absolut rundturens bundkarakter. Måske spiller psyken en anelse ind, for vore forventninger var efter annonceringen skruet en ekstra tand op, måske netop derfor føles faldet så oceandybt.

Blandt aftenens gæster på Restaurant Southern Nights er også et brudepar med deres gæster. Brylluppets vært spenderede generøst en flaske rødvin til hvert bord, desværre sad der ti personer ved vort bord. Fra scenen bliver brudeparret hyldet på forskellig vis bl.a. med den meget enkle bulgarske dans, vi tidligere har prøvet. For os danskere er det en højst besynderlig måde at fejre bryllup på. Men vi får fortalt, at i bulgarernes øjne er denne form for bryllup meget stort og fornemt. Den signalerer en familie med råd til slig luksus, og velstand er noget, man gerne vil bryste sig med i et fattigt land. Brudens ret så kraftige far optræder i en sand sologlædesdans og -sang, der næsten aldrig vil få ende. Vi enes om, det skyldtes hans usigelige lykke over at få datteren afsat til en af ”guldkæderne” - mafia eller ej. Musikken er øredøvende høj, så højt at tinnitus må være en ganske naturlig følge.

Aftenens underholdning

Samtidig med at ”Storemarie” serveres, starter aftenens show med syv dansere i røde dragter og en forsanger. Dernæst viser et par i grønne dragter deres kunnen i et flot cykelartistnummer. Igen optræder de syv dansere, nu skiftet til orange dragter. Næste nummer er to kvinder, også i grønne dragter, de jonglerer under flotte lyseffekter i neonfarver. Igen ser vi dansegruppen, der brillerer med dans og artisteri. Nu entrer et slangemenneske i sort scenen, udover at han ikke synes at have et eneste ben i hele kroppen, kan han også gå på line, ja, sågar cykle på line. Mens han sidder på cyklen, sparker han fem hatte, en efter en, op på hovedet - ganske utroligt. Igen har de syv dansere fundet deres røde dragter frem, og viser deres smidighed i nye variationer. Herefter kommer et par på scenen, mens de giver en hvirvlende trommesolo. Derudover kan de flere artistnumre og høster stor applaus. Til slut optræder de syv dansere i flotte cancan kostumer til herlig operettemusik. Hvorefter aftenens udøvere præsenteres på scenen, hvor de modtager en stor og velfortjent hyldest. I det hele taget en meget populær optræden af et yderst professionelt show, som vi alle nød. Men det flotte show stod i skærende kontrast til aftenens kulinariske oplevelser.

Tilbage på vort hotel samles en lille gruppe og nyder forskellige former for en drink. Aftenens oplevelser vendes, alle er enige om, at det professionelle show var godt. Hvorimod der var yderst delte meninger om aftenens øvrige oplevelser såsom bryllup, fotografering og ikke mindst den kulinariske. Det understreger blot den forskellighed, der er blandt os mennesker, en forskellighed vi næppe skal være utilfreds med.

Pandekager og religion

Efter en god nats søvn kommer vi ned til et imponerende morgenbord. Et kæmpe udvalg hvoraf jeg gerne vil fremhæve lækre pandekager, der efter eget valg kan fyldes med forskellige marmelader, honning og flormelis, efter min mening en herlig morgenmadsret. Kun en enkelt ting fandt ikke nåde hos alle os danskere, kaffen var ikke særlig religiøs, den kunne godt trænge til et par ekstra bønner.

Hjem igen eller badeferie

Det er igen blevet søndag, dvs. vi har været i Bulgarien i en uge og har haft rigtig mange og gode oplevelser af natur og kultur i det ganske land. Bortset fra forretterne, der ofte har været den fortrinlige shopska salat, har alle retter været meget varierende til trods for, at vi ofte fik fire retter såvel til frokost som til aftenens menu, og maden har generelt været meget frisk og velsmagende. Selv om mine kommentarer, hvad angår den kulinariske oplevelse ved afskedsmiddagen, er meget negative, så er turens helhedsindtryk, at vi har fået dejligt, sundt og meget varieret mad turen rundt.

For en del af de 39, der har været med på rundturen, er ferien slut, de skal med flyet tilbage til Danmark, og vi hilser pænt af med dem. En lille part af os har købt yderligere en uge her ved Sunny Beach som en ren afslappende badeferie. Og det blev virkelig afslappende.

Hotellet ligger hundred meter fra Sortehavets strand med tusindvis af liggestole og parasoller. Hertil bevæger vi os en tur hver dag. Men det er ikke gratis, en liggestol koster 6 leva i leje pr. dag og en parasol 5 leva, og det selv om du kun bruger delene et par timer. Så der indkasseres virkelig mange penge på den enorme strand. En del badegæster nøjes derfor med et par håndklæder med det herlige sand som underlag. Det kan godt mærkes, at vi er sidst på sæsonen, for der er mange ledige liggestole. Vandet er ikke meget over de 22° C, men herlig frisk og der er rigeligt med bølger.

Informationsmøde

Mandag formiddag byder rejseselskabet Falk Lauritsen på informationsmøde og et glas vin for denne uges nyankomne gæster. Også vi fra rundturen er inviteret med og møder op for at få informationer om lokalområdet og de arrangerede ture. Mødet foregår på en restaurant med det morsomme navn The Fat Cat. Der gives en udmærket information af Morten og Martin, men langt de fleste oplysninger har vi dog fået i den forløbne uge.

Et af arrangementerne melder vi os til – vinsmagning af fantastiske bulgarske vine til en lækker tre retters menu på Restaurant Raffaello. Det er Martin, der styrer dette arrangement, han gør det ganske udmærket, men har svære odds imod sig. Lokalet er ganske uegnet til formålet, idet der er åbent ind til restaurationens øvrige lokaler hvorfra støjen blander sig. Dertil kommer, at vejen mellem køkken og restaurant går gennem det lokale vi sidder i, hvad der giver en masse uro.

Vinsmagningen indledes naturligvis med en skål - nazdrava – i 30% blommebrændevin - Slivova Rakija. Dernæst får vi en udmærket information om bulgarske vine, og de distrikter som vinene er inddelt i. Bulgarien producerer mellem 200-220 mio. liter vin om året, af dem eksporteres de 80%, og landet er blandt verdens ti største vineksexporterende lande. Men i Danmark er bulgarske vine ikke særlig udbredte. I sovjettiden eksporterede Bulgarien meget vin til Rusland, og russerne, der jo drikker vodka, som var det juice, ville gerne have vin med en høj alkoholprocent, så bulgarerne fremstillede dengang vin med alkohol op til 30-40%. Bulgarerne selv foretrækker rødvin frem for hvidvin. Specielt 14. feb. drikkes meget rødvin, det er vinens helligdag. Ifølge Islam er det forbudt såvel at dyrke som at drikke vin.

Bulgarien er delt op i fem vinregioner.

- 1] Den nordlige region er området mellem Balkanbjergene og Donau, her fremstilles mest rødvin
- 2] Sortehavsregionen ligger naturligvis langs Sortehavets kyst. Her fremstilles de bedste hvidvine
- 3] Den centrale region omkring Rosernes Dal. Her fremstilles også hedvine
- 4] Den sydlige region i området omkring Plovdiv. Deres lokale drue hedder Mavrud, den giver krop til en kraftig vin, som vi med fornøjelse smagte flere gange
- 5] Den sydvestlige region omkring byen Melnik. Regionen dækker kun 6% af landets vinhøst, men deres vin er til gengæld blandt de allerbedste.

I 1978 indførte Bulgarien et klassificeringssystem, der minder om det franske. På de simpleste vine angives kun druens navn på etiketten. Næste gruppe fortæller derudover vinens geografiske hjemsted. Den tredje gruppe - Kontroliran Region, skal yderligere overholde en lang række

kvalitetskrav samt fortælle årgang og forslag til lagringstid. På særlige fine årgange, der har ligget mindst et år på fad, tillades prædikatet - Reserva.

Visse publikationer om Bulgarien fortæller, at det var thrakerne, der opfandt vinproduktion omkring år 700 fvt. De spiste masser af druer om sommeren, og så forsøgte de at gemme druer i krukker til vinteren. Men de blev skuffede, for druerne var blevet til en tyk grød, der smagte fælt. Men de opdagede, at de ved at smage kom i et herligt humør. Derfor fortsatte de med at eksperimentere, og resultatet blev for hver gang bedre og blev til sidst rigtig godt, hvad vi godt kan bekræfte. Andre kilder hævder, at vin kendes helt tilbage til år 2000 fvt., men så falder førnævnte historie helt ud af rammen, så det glemmer du bare.

Undervejs i fortællingen om vin og dens historie får vi serveret mad og efterhånden seks forskellige vine tre hvide og tre røde, som hver får sin vinhistorie fortalt.

De tre hvide:

Iskra 11% fra Den nordlige region er en af Bulgariens ti bedste vine og landets svar på champagne
Sophia Chardonnay Premium Quality 12% Karbonat
Targowischer Eselsmilch 2006 11%, Bulgarsk Weisswein Lieblich

De tre røde:

Sophia Cabernet Sauvignon 2005 12½%
Romanza Merlot 2003 12% Karbonat Reserva
Kadarka sweet reed wine

Den første vin vi smagte, champagnetypen *Iskra* er klart aftenens bedste. De øvrige vine er på et ret beskedent kvalitetsniveau, der bestemt ikke lever op til den annoncerede tekst - *vinsmagning af fantastiske bulgarske vine*. Dog bør fremhæves den sidste vin *Kadarka* rødvin, som blev serveret til desserten, denne specielle vin er netop så sød, at den fint kan drikkes til den udmærkede isdessert der serveres. Forretten var ikke overraskende shopska salat. Som hovedret fik hver gæst serveret en skål stående på en tallerken med brændende sprit. Det ser fascinerende ud, men indholdet er skuffende løg, gulerødder og kun enkelte stumper af svinekød - en ret helt uden karakter, som om køkkenchefen har allergi over for krydderier. Heller ikke her lever madkvaliteten op til den annoncerede tekst - *en lækker tre retters menu*.

Efterhånden som det ene glas følger det næste stiger stemningen, og snakken går i højere og højere gear. Nogle af deltagerne er måske nok mere interesseret i mad og vin, end den historie der bindes på, hvad der ikke gør det mindre svært for Martin, der dog stod distancen.

Nu er det jo ikke særlig høflig at kritisere, men ærlig skal jeg vel også være. Derfor tillader jeg mig kritik. Til vinsmagning forventer man at smage nogle af de vine, der ligger på et højere niveau end tre for en hund, og det gjorde de bestemt ikke - derfor skuffende.

Da aftenen slutter, får hvert par udleveret en værdiseddel, den kan indløses med en flaske vin, hvis vi kommer og spiser på Restaurant Raffaello dagen efter. Trods aftenens beskedne kulinariske oplevelse er vi tolv, der aftaler, at vi dagen efter mødes samme sted. Overraskende accepterer jeg dette forslag og er enig med det øvrige selskab i, at de næppe to dage i træk kan fremstille så kedeligt mad. Et underligt argument - men det holdt.

Dagen derpå sidder vi samlet og bestiller forskellige retter efter menukortet og alle uden undtagelse er yderst tilfreds. Også desserten får megen ros. Her får Hanne en dessert dobbelt så stor som min - højst uretfærdigt. Hvad vin angår, er vi enige om, at den bulgarske champagnelignende *Iskra* har sejret, så den bliver igen serveret - seks flasker - 0,00 leva. Restaurant Raffaello kan altså bestemt lave lækker mad.

Men vinsmagningsaftenen var isoleret set absolut en dårlig reklame såvel for bulgarsk mad som for bulgarsk vin.

Nessebar igen

En af dagene tager vi harmonikabussen til Nessebar. Der er plads til omkring 100 passagerer, men vi er 250. Det går dog rimelig fint, billettøren kæmper sig gennem kødranden uden overraskelse i blikket, som om denne kødrand er hverdag. Der er et charmerende miljø i den gamle bydel, utallige boder, cafeer mm. Vi aner, at sæsonen er på hæld, en lastbil kører rundt og indsamler kæmpepotter med palmer, der formentlig skal stilles i vinterhi.

En sigøjner spiller på sækkepibe for dermed at lokke mønter fra de mange turister, der vader forbi. Det bulgarske ord for sækkepibe er geida, og sækken er fremstillet af en gedemave. Et andet sted spiller en lille sigøjnerdreng på violen. Han har violinkassen stående foran sig, så forbigående kan smide en mønt til ham. Jeg stopper op for at høre ham spille, og må til min store forbløffelse konstatere, at han slet ikke kan spille. Han stryger buen over samme streng i en uendelighed og frembringer kun den hæse enerverende lyd, som har født ordet - kattejammer. Hans ansigtsudtryk er ganske sørgmodigt, min vurdering er, at bag drengen står forældrene, de tvinger ham formentlig til at forsømme skolen og i stedet spille penge ind til familien. Derfor skal man ikke give almisser i sådanne tilfælde.

En senere dag nødsages vi igen at tage en tur til Nessebar, og det sker på gåben. Kitty har nemlig set, de har en nøglering med babuska og har nu fortrudt, at hun ikke købte den til et af sine børnebørn – ak ja. Så hvad må vi ikke præstere for slig demens. Vi sprinter af sted og på knap 1½ time, har vi nået Nessebar en strækning på 25 km. – næsten, nej, for en gangs skyld bliver der ikke kikket på butiksvinduer og andre spærrefiltre, mens vi går. Et par timer vandrer vi rundt i byen og køber andre uundværlige ting såsom livrem, kasket, striktrøje strikket af babuska herself og T-shirt med følgende tekst:

*My friend was in
Bulgaria
and only thing
he brought me
is this lousy T-shirt.*

En frokost på en hyggelig restaurant er der også tid til. Udsigten ud over bugten ved Nessebar er ganske imponerende. En enkelt af vandreturens deltagere insisterer på at vandre en tur rundt om den lille charmerende halvø som erstatning for de frygtelige og irriterende butikker. På yderste spids af øen er der endnu bedre udsyn og fred for alle de væmmelige turister. Også tilbageturen foregår på gåben, men denne gang slappes der rigeligt af. Vi må undertiden i pit-stop for at tanke. Resultatet blev, at hjemturen tager en time mere end udturen.

Minigolf

Flere gange arrangerer vi en minigolfturnering, som regel mellem seks spillere. Første gang enes vi om, at taberen skal betale en omgang øl. Faktisk er det min tur til at spendere, så jeg trækker talentet ned i et niveau, så det efter megen besvær lykkes mig at indtage sidstepladsen og dermed indfri min "gæld." Den professionelle golfspiller Niels erobrer med synlig stolthed førstepladsen. I næste turnering enes vi om, at nu skal vinderen punge ud med en omgang øl. Men da det jo ikke igen er min tur til at betale, må jeg endnu engang lægge bånd på mit talent, og havner da også pænt i midten. Igen går Niels gennem banen med et fåtal over par og må derfor betale, hvad han gør med glæde bare for at få lov at vinde. Tredje gang enes vi om efter matchen at slå terning om, hvem der skal betale den efterfølgende øl. Her er det den anden professionelle golfspiller, Kitty, der løber af med sejren. Til gengæld er Hanne pavestolt, idet hun spiller lige op med den tidligere vinder Niels på andenpladsen. Uheldigvis for dem begge bliver deres placering taberen i terningspillet. Den sidste minigolfturnering er et meget tæt opgør. Alle er efter de forudgående træningsrunder opsat på at yde sit maksimale. Men da vi har et par nybegyndere med i det afgørende game, føler jeg, at

næstekærligheden bør gå forud for mine evner og æren, så jeg skruer ned for koncentrationen, og dermed lykkes det mig at blive sidst – herligt, for så kan alle andre være glade, med Kitty som dagens stolte vinder. Det hjælper også meget, at nybegynderne Inger og Bent brillerer med feberpræstationer, idet de begge scorer hole in one. Ved terningkastet bliver det Bent, der må agere den glade giver. Denne gang er der frit valg i baren, så Inger og undertegnede bestiller kaffe og smovser i et lækkert kæmpestykke lagkage.

Madoplevelser i badeugen

Frokost de øvrige dage indtager vi forskellige steder i området, hvor utallige restauranter råber højt om deres gode, lækre retter. Oftest sejrer Filipopal, der laver fortrinlige supper af tomat, kartofler, kylling, fisk, svampe, og så laver de et uovertruffent hvidløgsbrød, der flere gange blev udslagsgivende for valg af spisested. Frokostens kvantitet er bevidst sat ned, så en suppe og et hvidløgsbrød er netop sagen. Dertil drikker vi oftest områdets lokale og mest populære øl den velsmagende Zagorka.

Før vi går ud for at finde aftenens spiserestaurant, har vi tillagt os den uvane at købe en flaske vin til få leva i en af de mange købmandsbutikker. Under en hyggelig snak deler vi den på værelset. Det bedste mærke vi valgte, var en rødvin Peroushtitsa Reserva 12% 1999 lavet på druen Mavrud, men et par gange valgte vi den bulgarske champagnetype Iskra, som vi var bekendt med.

En af aftnerne, efter at vi har siddet og hyggesnakket over netop en flaske isafkølet mousserende Iskra, beslutter vi at gå på EWok Chinese Restaurant. Restauranten ligger lidt udenfor de ruter, hvor flertallet af turister bevæger sig. Lokalet er beskedent i størrelse men hyggeligt og absolut tiltalende. Væggene er malet i blegrøde farver og naturligvis dekoreret i typisk kinesisk stil med farvestrålende rislamper og masker. Personalet er særdeles venlige og imødekommende. Vi studerer menukortet med dets mange fristende tilbud. Det ender med, at vi bestiller restaurantens bedste kinesiske middag, til den astronomiske pris af 25 leva omregnet knap 100 kr. pr. kuvert. Det blev turens så absolut største kulinariske oplevelse, et måltid der fortjener betegnelsen - kunst. Havde vi på forhånd anet dette, var denne oplevelse bestemt blevet henlagt til den sidste aften som turens afskedsmiddag.

Som du vil se af nedenstående tolv retter, er der ingen mulighed for at gå sulten fra bordet.

Meny kartoffelchips i forskellige farver

Forårsruller med forskelligt grønt, bønnespirer og soyasauce

Kyllingevinger ristet i forskellige krydderier og sesam

Revelsben i en tyk stærk soyasauce

Fisk med forskellige grøntsager og chili. Lækker men meget stærk

And med løg i tyk sauce

Gris med peberfrugter og løg

Spaghetti med kylling, ærter, majs og kål

Rejer, kylling og oksekød med ris, bønnespirer, majs og gulerødder

Kylling med rejer, bambusskud og champignon

Indbagte rejer i sur-sød mangosauce

Efter at bordet er tømt for de sidste fade, hvor ørerne sidder urokkeligt fast, kom endnu en overraskelse et frugtfad med banan, æble, ananas og litchi, også kaldet kærlighedsfrugt, pyntet med flødeskum og chokolade. Midt i herligheden sprutter to stjernekastere. En servering ingen i det smukke lokale overser.

Til den overdådige middag drak vi foruden vand en flaske hvidvin Pomarie Chardonnay 12% 2005 og en flaske rødvin Pomarie Merlot 12% 2003 begge fra Den centrale region omkring Rosernes Dal. Der opstod imidlertid et lille problem, men ikke uløseligt. Da desserten kom ind, var flaskerne blevet tomme, så vi følte os "presset" til endnu en flaske hvid Pomarie.

Den samlede regning for dette madorgie lød på 148 leva for fire personer plus lidt velfortjente drikkepenge. Drikkepenge er normalt inkluderet i prisen, men her, som alle andre steder på kloden, er det ikke upopulær at give en ekstra skilling, hvis man er godt tilfreds, og denne gang er vi yderst godt tilfredse. Efter vi havde betalt, kom den venlige serveringsdame og forærede os en indpakket flaske kold hvidvin, en service vi aldrig tidligere har oplevet. Så vi går hjem på hotellet og deler også denne flaske. Den opmærksomme læser har måske optalt antallet af aftenens konsumerede flasker. Uden at jeg har helt styr på disse tal, skal det indrømmes – hatten passer.

En formidabel oplevelse af lækker mad i et meget behageligt og venligt miljø. Vi synes, det er særdeles billigt, men for personalet er vi bestemt aftenens bedste kunder, en spøjs men ikke ubehagelig konstellation.

De øvrige aftenmåltider indtager vi forskellige steder i området, hvor det vrimler med restauranter. Fremhæves bør H.C. Andersens Restaurant, hvor vi fik en ekstra god og velsmagende beef, kødet var dog udskåret i tykke skiver, skønt tynde skiver efter min opfattelse er den korrekte måde at behandle kød på.

Kun en enkelt gang skuffer aftenmenuen. Her er der absolut tale om kønsløs fast food. Råvaren har ikke fået en kærlig behandling af en ansvarsbevidst kok, så det bliver hurtigt fra bordet og ingen drikkepenge. Restaurationens beliggenhed er ellers unik, men også her svigter personalets evner totalt. Fra restaurationen er der et fantastisk panorama ud over Sortehavet. Men udsigten har de totalt ødelagt af to ting, alt for højt siddende vindueskarme, hvor tætstående oplejede pelargonier rager op som blokade for den storslåede udsigt.

På de fleste restaurationer spilles der højt, utiltalende båndmusik. Normalt er det også, at der flere steder i lokalet er ophængt tv, hvorfra andre lyde kæmper om magten i rummet. Ofte vises der fodboldkampe, selv om det måske ikke lige er det, man har lyst til, mens man nyder et måltid. Sidstnævnte restauration er, hvad musik og fodbold angår, bestemt ingen undtagelse, men her nyder vi heller ikke måltidet.

Solovandretur

En af dagene tog jeg en solo vandretur ud af Sunny Beach mod N. I udkanten af byen ligger et nedlagt sanatorium og flere andre lidet charmerende bygninger fra sovjettiden. Forlattede betonklodser der i den grad skæmmer området her, som vi har set det så ofte. En enkelt af betonklodserne ser knap så forladt ud som de andre, jeg går nærmere og konstaterer, at bygningen synes delvis at fungere som hotel om end på discountniveau eller måske noget i lighed med et vandrehjem.

Da jeg kommer langt udenfor byen, arbejdes der livligt på nye hoteller, her gælder reglen om ikke at arbejde i turistsæsonen åbenbart ikke. Og der er virkelig tale om mange og store hoteller, der skyder op her på den bare mark ud mod Sortehavet.

En lille stump ind i landet kommer jeg til en lille kirke med kirkegård. Et to meter højt hegn omkranser kirkegården. Graveren går og pusler med det ukrudt, der findes i overflod, helt ind til kirkens mur står det højt. De fleste grave prydes af et stort og flot gravmonument med foto af afdøde, ofte i A4 format, et enkelt billede ses i format næsten som Jyllands-Posten. Gravene er nogenlunde på størrelse med, hvad vi kender i Danmark. Mange af dem er indkredset af en betonkant. Indenfor denne er der foruden det før omtalte ukrudt i hobetal, stillet syltekrukker, flasker, marmeladespande, engangsbægre eller andre former for beholdere, hvori buketter af falmede plastblomster forsøger at udgøre en mislykket form for pynt. Det er sjældent at se en buket af ægte blomster, men sikkert også svært at holde dem friske her i varmen, selv om det åbenbart synes muligt, for ukrudtet trives i hvert fald i bedste velgående.

Længere mod N kommer et område med mange enfamiliehuse og knap så mange hoteller. Efter endnu en stund mod N møder jeg et skilt med teksten Rumænien, og tænker - nu er det vist tid at vende om, hvis jeg skal nå aftenens rødvin, og hvad der ellers må følge med.

Hjemrejse

Det er nu blevet vores tur at returnere til Danmark. Det har bestemt været to oplevelsesrige uger, hvor vi har fået kendskab til en del af Europa, der i hvert fald for Hanne og mig var ret så dunkel.

Der skal lyde en stor tak, først og fremmest til Morten Jensen, der sin unge alder til trods har vist sig yderst kompetent til at føre flokken sikkert gennem turens strabadser. Med sin store viden om Bulgariens historie og sociale forhold, har Morten med sin fortælleevne også puttet noget på vores "tank," - det var meget flot. Også til alle deltagere i selskabet vil Hanne og mig gerne sige tak, fordi vi fik lov at belemre jer med vort selskab. Vi håber, at I har nydt turen i samme grad som os.

Da vi forlader Bulgarien, afleverer hver enkelt af os omhyggeligt en lille bunke hotelbeviser i paskontrollen. Dem der skal passe nøje til de steder, vi har overnattet. Derfor er det en stor skuffelse, at paskontrollen overhovedet ikke vil se disse hotelbeviser, de skubbes til side som overflødigt papir til papirkurven. For mange af os har samme hotelbeviser gennem to uger adskillige gange været årsag til mangel på ro og søvnløse nætter. Har vi nu husket? Åbenbart hører denne tåbelige regel hjemme i sovjettidens bunke af overflødigt bureaukrati.

Kære udenrigsminister Per Stig Møller - se at få denne utidssvarende regel fjernet, så fremtidige turister kan slappe af og sove trygt.

Tak for behageligt selskab.

På gensyn et andet sted på vores vidunderlige klode

Frede Lauritsen

Supplerende oplysninger til – Bulgarien

Opbygget kronologisk

- 65-8 fvt. **Horats** Quintus Horatius Flaccus romersk digter født 8. dec. 65 fvt. af en frigivet slave. Horats stod på Cæsarmordernes side. Han er stadig en af de mest læste romerske digtere, skrev om vin, elskov og naturen under mottoet: *“Nyd livet, mens tid er; det kan blive for sent.”* Det er også fra Horats, vi har: *“Godt begyndt, halvt fuldendt.”* Horats døde 27. nov. 8 fvt.
- 948 **Slesvig Domkirke Sankt Petri** blev grundlagt, idet kejser Otto I den Store gjorde Slesvig til stiftsby og bispesæde. Den nuværende kirke kan føres tilbage til ca. 1030. Kirken er bygget af forskellige stenarter som granit, sandsten, tufsten en porøs bjergart opstået af vulkansk aske og munkesten i forskellige farver og forskellig glasur. Munkesten ses også muret op omkring kirkens gamle piller. I byggeriet indgår også kvader fra en tidligere kirke på stedet, samt gamle granitløver, der muligvis stammer fra hedensk tid og indført i fundamentet som værn mod trolddom. Da domkirken er bygget over flere hundrede år, er der naturligvis præsenteret flere stilarter. Flere gange har kirken også gennemgået forandringer og tilbygninger, så den oprindelige romanske stil er efterhånden blevet afløst af den gotiske, senest i 1894 da det 112 m høje tårn blev færdigbygget. Den femskibede domkirke er 110 m lang og 40 m bred. Til højre for indgangen står den seks m høje statue af de vejfarendes skytshelgen Christoforos, udført i 1510 i umalet egetræ af Hans Brüggemann, der kom fra Lüneburg. Ifølge legenden er Christoforos en landevejsrøver. Efter at være blevet omvendt hjalp han folk over et vadested. En nat bar han et lille barn over vadestedet, men barnets vægt tyngede ham i knæ. Barnet var Jesus. Næste morgen var der friske grønne skud på hans stav, og Christoforos lod sig døbe. Der har i katolsk tid været 46 forskellige altre i kirken. Stadig er der smukke glasmosaikvinduer og kalkmalerier fra 1240, der blev restaureret i 1938. Bronzedøbefonten er fra 1480 støbt til en kirke på øen Strand, der gik til under den store stormflod i 1634. Den rigt udsmykkede prædikestol er fra 1560 og de pragtfulde lysekroner fra 1661. Et gravkapel for den svenske ryttergeneral Grev Ahrenstorff og et mindekapel for faldne i Første - og Anden Verdenskrig. Frederik I's (1471-1533) marmorgravmæle er et fornemt renæssancekunstværk fra 1552 skabt af Cornelis Floris fra Antwerpen. I legemsstørrelse ligger kongen på sit dødsleje båret oppe af de seks dyder, mens sørgende engle står vagt. Slesvig Domkirkes klenodie er Hans Brüggemanns altertavle, og det forstår man så godt. Billedskærer og -hugger Hans Brüggemann og hans syv svende har skåret alteret i Husum i årene 1514-21. Alteret er skåret til Klosterkirken i augustinerklostret Bordesholm, men i 1666 flyttet til Slesvig. Bortset fra en periode under Anden Verdenskrig har det stået på den samme plads i Slesvig Domkirke. Alteret er intet mindre end et vidunder 12,60 m højt og 7,14 m bredt. Det indeholder 386 forskellige figurer, der i grupper skildrer Jesus lidelses historie. De enkelte grupper er skåret i hele stammer af eg. Figurerne er alle i 1500-tallets klædedragter og umalede, men øjeæblerne er malet sorte. For nærmere at kunne beundre det fantastiske arbejde, er det en god ide ved besøg at have en kikkert med. Legendens fortæller, at Hans Brüggemann, efter at have udført dette enestående arbejde, fik øjnene stukket ud. Man ville ikke risikere, at han kunne lave et tilsvarende alter til en anden kirke. Historien har jeg dog ikke kunde finde bekræftet, så forhåbentlig er det

fortsat en krønike. Hans Brüggemann har også træskærerarbejder stående i Husum og Haderslev Domkirke.

Området lige omkring domkirken ligger højere end kirken. Det skyldes, at de omkringboende gennem århundreder har smidt deres affald lige uden for døren, det var tidligere helt normalt, og dengang kendtes kommunal renovation jo ikke.

En enkelt cm om året giver en meter pr. 100 år, og da vi her taler om 1000 år, kan du jo selv tage kuglerammen frem. Vi ser præcist det samme resultat ved Ribe Domkirke - endda mere markant.

1914-1918 **Første Verdenskrig.** Den 20-årige serbiske gymnasieelev Gavrilo Princip myrdede 28. juni 1914 det østrig-ungarske tronfølgerpar ærkehertug Franz Ferdinand født 18. dec. 1863 og den af hoffet foragtede fru Sophie von Chotek på åben gade i Sarajevo, hun døde straks, han et par minutter senere. Tronfølgerparrets chauffør var kørt ned ad en forkert gade og var netop ved at vende vognen, da Gavrilo Princip sprang frem fra et kaffehus kl. 10:45 og affyrede de to dræbende skud fra sin Browning revolver. Parret var dræbt, tilbage på et slot i Bøhmen sad tre forældreløse børn. Mordet udløstes af en kamp mod Østrig-Ungarns imperialisme. Men attentatet udløste også, at Østrig-Ungarn erklærer Serbien krig 28. juli 1914. Krigen blev mange steder hilst med begejstring, idet mange stadig havde billedet af 1800-tallets romantiske krige, helte til hest i farverige uniformer, ja, nærmest en skovtur. Men virkeligheden skulle vise sig væsentlig anderledes, grundet de mere effektive våben. Tyskland erklærede Rusland krig 1. aug. 1914 og to dage senere Frankrig. Den 4. aug. erklærede Storbritannien Tyskland krig. Den 28. okt. 1914 faldt der fem dødsstraffe og flere fængselsstraffe i Sarajevosagen. Efter seks måneders gensidig nedslagtning nedlagde britiske og tyske soldater våbnene juleaften 1914, kravlede op af skyttegravene, mødtes på halvvejen, ønskede hinanden glædelig jul og udvekslede gaver. En hjemmegjort våbenhvile der holdt også næste dag og visse steder et stykke ind i januar, hvorefter myrderierne igen begyndte. USA's præsident Woodrow Wilson erklærede Tyskland krig 6. april 1917, og indtræder hermed i Første Verdenskrig. Adolf Hitler var korporal i krigen. Danmark var neutral, men havde fået en forespørgsel fra Tyskland, om de ville udlægge miner i Storebælt, så begge krigens parter ikke kunne passere uhindret gennem bæltet. Danmark valgte at sige ja, af frygt for ellers at blive rendt over ende af Tyskland. Senere blev miner også udlagt i Øresund. Den danske neutralitet havde den fordel, at man kunne levere fødevarer til de krigsførende lande. Nogle udnyttede dette og solgte kød af ringe kvalitet kogt til gullasch, hvorved de blev hovedrige, herfra har vi udtrykket "*gullaschbaron*," ofte brugt i vittighedstegninger af bl.a. Storm P. Også på andre områder var det en stor handelsmæssig fordel at stå udenfor. I krigens første fire måneder solgte Danmark således 77.000 levende heste til tyskernes militærmaskineri, under hele Første Verdenskrig blev det til 150.000 heste. Den 3. marts 1918 gik Rusland ud af krigen. Den 11. nov. 1918 ophørte Første Verdenskrig. Den dag blev freden underskrevet i en jernbanevogn i Compiègneskoven N for Paris, hvor de allieredes øverstbefalende marskal Foch dikterede den tyske delegation betingelserne for våbenstilstanden. Fra kl. 11 samme dag tiede kanonerne. Fire kejserdømmer var væltet, uden at nogen til fulde var klar over, hvordan det hele var begyndt, og hvad man kæmpede for. Omkring 70 mio. mand fra alle verdensdele havde været under våben. Krigens fire år, tre måneder og syv dage havde kostet op mod 15 mio. menneskeliv, hvoraf de 8½ mio. var soldater. Tyskerne mistede 2,7 mio., Østrig-Ungarn 1,9 mio., Frankrig 1,9 mio., Rusland 1,8 mio. og England 1,4 mio. hvad der var det dobbelte af, hvad de mistede i

Anden Verdenskrig. Tabstallene svarer til, at ca. 6.000 mistede livet om dagen. Dertil kom de mange millioner, der kom hjem som krøblinger på sjæl og krop. De materielle ødelæggelser var enorme. Den højt priste moderne civilisation var kun en tynd skal over ukontrollable destruktive kræfter. Danmark var ikke med i krigen - og dog, for Sønderjylland var jo dengang tysk og ca. 5.000 sønderjyder blev dræbt på tysk side under Første Verdenskrig.

Gavrilo Princip, der var medlem af den hemmelige organisation "Den sorte hånd," døde 28. april 1918 af tuberkulose kun 23 år gammel i fængslet Theresienstadt i Bøhmen.

- 1933 **Karl Aage Riget** dansk billedkunstner uddannet malersvend. Som kunstner autodidakt. Debuterede 1959 på Kunstnernes efterårsudstilling som landskabsmaler. Ændrede stil til fabriksmiljøer over abstrakte billeder til kubisme, hvor han fandt sit ståsted i geometriske former med klare farvede flader. Medlem fra 1969 af Grønningen og Den blå Citron.
- 1949 **Comecon**, Council for Mutual Economic Aid, oprettes i jan. med det formål at fremme det økonomiske samarbejde mellem socialistiske lande i verdenssocialismens interesse. Med fra starten var Sovjetunionen, Bulgarien, Tjekkoslaviet, Ungarn, Polen og Rumænien. Senere er følgende blevet medlem Albanien, Østtyskland, Mongolske Folkerepublik, Cuba, Mexico, Irak, Kina, Nordkorea og Vietnam. Der har været samarbejde med Jugoslavien og Finland.
- 1949 **Atlantpagten** blev stiftet i Washington D.C. 4. april på amerikansk initiativ mellem følgende 12 lande Belgien, Canada, Danmark, Frankrig, Island, Italien, Luxembourg, Nederland, Norge, Portugal, Storbritannien og USA. Alliancens formål er et politisk, økonomisk og militært samarbejde med kollektiv beskyttelse mod angreb udefra. De enkelte medlemslande beslutter selv år efter år, hvor mange penge og hvor meget materiel man ønsker at bidrage med, i modsætning til FN, der har faste mål for bidrag. Danmarks tiltrædelse blev vedtaget i Folketinget 24. marts 1949 efter en dramatisk debat. Forkortelsen **NATO** - North Atlantic Treaty Organization var på dette tidspunkt endnu ikke opfundet. Grækenland og Tyrkiet kom med i forsvarsalliancen i 1952, Vesttyskland i 1955 og Spanien i 1982. I 1966 trak Frankrig sig ud af det militære samarbejde, men fortsatte i det politiske. Hovedkvarteret, der lå i Paris, blev flyttet til Bruxelles. Den 12. marts 1999 kom Polen, Tjekkiet og Ungarn med i alliancen, og 21. nov. 2002 Estland, Letland, Litauen, Rumænien, Slovakiet, Slovenien og Bulgarien. NATO tæller nu 26 medlemmer.
- NATO-landenes samarbejde har bevirket, at de samlede forsvarsudgifter er faldet med 22%, mandskabsstyrken er reduceret med 24%, antallet af udstationerede soldater er faldet fra 450.000 til 150.000, udstationerede kampfly er faldet fra 845 til 252 og 90% af alliancens atomvåben er fjernet. "Den kolde Krigs" ophør har naturligvis ydet sit bidrag hertil, eller er det mon NATOs skyld, at "Den Kolde Krig" ophørte?
- 1955-1991 **Warszawapagten** oprettes 14. maj 1955 i Warszawa, som en modvægt mod NATO, mellem Albanien, Bulgarien, Polen, Rumænien, Sovjetunionen, Tjekkoslaviet og Ungarn. Fra 1956 tilmed Østtyskland. Overenskomsten er på følgende områder militær, politik, venskab, økonomi og kultur. Albanien melder sig ud 1968. Pagten ophæves 1. april 1991.

Tidligere udgivelser:

- 1980 Andorra
 1987 Arnold - novelle
 1990 Thailand på godt og ondt
 1991 Sydamerika Chile - Brasilien
 1992 "Jambo" Kenya - du forunderlige land
 1993 Barnløshed - adoption
 1994 En lille bid af tilskudssamfundet: "Jeg løfter røret"
 1994 Tidsbilleder. Kronologisk leksika. Ajourføres løbende
 1994 Leksikassen. Ord jeg er ramlet i uden til fulde at forstå. Ajourføres løbende
 1995 De Slesvigske Krige
 1995 Østeuropa i forandring
 1995 Colombia - smuk og mangfoldig
 1996 Hærvejens historie - i cykelhøjde
 1996 Øretæver i tilværelsen
 1996 Æseløre - litteraturanmeldelser. Ajourføres løbende
 1997 En dag i 1997
 1997 Budapest & Ungarn - i efterårsdragt
 1997 Lolland-Falster & Møn - i cykelhøjde
 1997 Ego - det bevidste jeg
 1998 En lille stump af det mægtige Kina
 1998 Storebælt - i cykelhøjde
 1999 Skt. Petersborg - paladsernes by bygget på sumpen
 1999 Sjælland Stevns - Masnedø - Asnæs - i cykelhøjde
 1999 Et eventyr om julenissens morgensvømmetur
 2000 Madeira - en blomstrende ø
 2000 Rom - Den evige Stad
 2001 En lille stump af Himalaya - verdens tag
 2001 Samos - en ferieø for alle
 2001 Samsø - i cykelhøjde
 2002 Limfjorden øst - i cykelhøjde
 2002 Vest Stadil Fjord - i cykelhøjde
 2002 Wien - musikkens by
 2002 Mozart - hvordan var han egentlig?
 2002 Egypten - Nilens gave
 2003 Steen Steensen Blicher - hvordan var han egentlig? (Redigeret 2010)
 2003 Vietnam - Østens smukke, venlige land i forandring
 2003 Limfjorden vest - i cykelhøjde
 2004 Grænselandet - i cykelhøjde
 2005 H.C. Andersen - hvordan var han egentlig?
 2005 Mexicos - Store Riger
 2005 Sjælland nord - i cykelhøjde
 2005 Paris - byernes by
 2006 IKA MARKED - gennem 27 år
 2006 Skal vi hejse Dannebrog, eller skal vi brænde det?
 2006 Hven - i cykelhøjde
 2006 Sydfyn og Det Fynske Øhav - i cykelhøjde
 2006 Bulgarien - et smukt og alsidigt land
 2006 Sydafrika - en regnbuenation
 2007 Søren Aabye Kierkegaard - hvordan var han egentlig?
 2007 Kaj Munk - hvordan var han egentlig?
 2007 Vendsyssel - i cykelhøjde
 2007 N.F.S. Grundtvig - hvordan var han egentlig?
 2007 Cornwall - den sydvestlige del af England
 2008 Læsø "Kattegats Perle" - i cykelhøjde
 2008 Ti Radioforedrag - fra The Big Bang til år 1380
 2009 Ti Radioforedrag - fra år 1380 til år 1682
 2009 Chile - det lange land i ly af Andesbjergene Peru - inkaernes land
 2009 Lissabon - en smuk og alsidig by
 Frede Lauritsen - Herningvej 7B ^{1.1.} 6950 Ringkjøbing Tf: 97 32 15 32 fredelau@webspeed.dk